

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Srovnání vlivů výchovy působících
na předškolní děti a dospívající mládež
k získání základů křesťanské víry a utváření jejich
křesťanského života**

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Miroslava Bůžková

Studijní obor: Učitelství náboženství a etiky, forma kombinovaná

Ročník: 2. ročník

2012

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Dne 27. března 2012

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ:

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Zuzaně Svobodové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji duchovnímu otci ThDr. Vlastimilovi Kročilovi, Ph.D., a pastoračnímu asistentovi Zdeňkovi Zelenkovi za milý přístup, četné odborné rady a obětavou pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Obsah

ÚVOD	6
1. VÝVOJOVÉ ETAPY	9
1.1 KOJENECKÉ OBDOBÍ	9
1.1.1 Vývoj základních schopností a dovedností	9
1.1.2 Socializace	10
1.2 BATOLECÍ VĚK	11
1.2.1 Vývoj základních schopností a dovedností	11
1.2.2 Socializace	12
1.3 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ	12
1.3.1 Vývoj základních schopností a dovedností	12
1.3.2 Socializace	14
1.4 ŠKOLNÍ VĚK	15
1.4.1 Vývoj základních schopností a dovedností	15
1.4.2 Socializace	15
1.5 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ	16
1.5.1 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ – PUBESCENCE	16
1.5.2 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ – ADOLESCENCE	18
2. DĚJINNÝ POHLED NA VÝCHOVU DĚTÍ	19
2.1 DEFINICE VÝCHOVY	19
2.2 VÝCHOVA V ANTICE	20
2.3 VÝCHOVA U PRVNÍCH KŘESŤANŮ	21
2.4 STŘEDOVĚKÁ VÝCHOVA	22
2.5 VÝCHOVA V OBDOBÍ HUMANISMU, RENESANCE A REFORMACE	22
2.6 VÝCHOVA V DÍLE JANA AMOSE KOMENSKÉHO	24
2.7 VÝCHOVA V XVIII. STOLETÍ – OSVÍCENSTVÍ	26
2.8 VÝCHOVA V DOBĚ NÁRODNÍHO OBROZENÍ	27
2.9 VÝCHOVA V OBDOBÍ SOCIALISMU A KOMUNISMU	28
2.10 VÝCHOVA V OBDOBÍ DEMOKRACIE	29
3. OBRAZ SOUČASNÉHO PŮSOBNÍ VLIVŮ VÝCHOVY V NAŠÍ DNEŠNÍ SPOLEČNOSTI NA UTVÁŘENÍ ŽIVOTA DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍ MLÁDEŽE	30
3.1 VLIVY VÝCHOVY PŮSOBÍCÍ NA UTVÁŘENÍ ŽIVOTNÍCH POSTOJŮ A HODNOT DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH	30
3.2 VLIV RODINNÉ VÝCHOVY DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH V DNEŠNÍCH ATHEISTICKÝCH RODINÁCH	33
4. KŘESŤANSKÁ VÍRA	34

5. KŘESŤANSKÁ RODINNÁ VÝCHOVA	35
1. VÝZKUM	37
1.1 CÍL VÝZKUMU.....	37
2. METODOLOGIE VÝZKUMU	37
2.1 METODA TESTOVÁNÍ	38
2.1.1 VĚDOMOSTNÍ TEST	38
2.1.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU PROVEDENÉHO METODOU TESTOVÁNÍ	39
2.2. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	42
2.2.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU PROVEDENÉHO DOTAZNÍKOVÝM ŠETŘENÍM	43
2.2.3 SROVNÁNÍ VLIVŮ VÝCHOVY PŮSOBÍCÍ NA UTVÁŘENÍ KŘESŤANSKÉHO ŽIVOTA DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH.....	56
2.2.3.1 VLIV RODINY	56
2.2.3.2 VLIV DUCHOVNÍCH A PASTORAČNÍCH ASISTENTŮ.....	57
2.2.3.3 VLIV ČETBY PÍSMÁ.....	58
2.2.3.4 VLIV MÉDIÍ	59
2.2.3.5 VLIV SPOLUŽÁKŮ	59
2.3. POPIS ŽIVOTA A PŮSOBÍCÍCH VLIVŮ NA DĚTI A DOSPÍVAJÍCÍ MLÁDEŽ V OBLASTI VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ V PRAVDÁCH KŘESŤANSKÉ VÍRY DANÉ FARNOSTI.....	60
2.3.1 RODINNÁ VÝCHOVA DĚTÍ K VÍŘE V BOHA.....	60
2.3.2 NÁSTROJE NEOKATECHUMENÁTU K PŘEDÁVÁNÍ VÍRY DĚTEM.....	61
2.3.3 VÝUKA KŘESŤANSKÉ VÝCHOVY	62
2.3.4 KŘESŤANSKÉ AKCE DĚTÍ A MLÁDEŽE	62
ZÁVĚR	65
LITERATURA ODBORNÝCH TEXTŮ	67
PŘÍLOHY	70
ABSTRAKT	75
ABSTRACT	76

ÚVOD

Po roce 1989 se v naší zemi otevřel prostor pro realizaci nového postoje k předávání základů křesťanské víry a utváření křesťanského života dětí, mládeže i dospělých. Vznikl nový pohled na rozvoj křesťanské výchovy, která v době komunistické nadvlády byla krutě potlačována.

Výuka náboženství na školách byla omezena mnohými restrikcemi a její navštěvování, které se zaznamenávalo do posudků, většinou znamenalo automatické znemožnění studia na středních a vysokých školách. Prakticky vyloučené pak bylo, aby se aktivní věřící stal učitelem. Vztah komunismu k náboženství byl vyloženě nepřátelský. Náboženství mělo být kompletně odstraněno. Komunismus dával lidem falešné uspokojení ze zjednodušeného výkladu světa a pomáhal dočasně překonávat třídní rozpory. Původní aplikaci Marxova komunistického názoru: „Čím více svobody, tím méně bohů!“, obrátil Stalin svou interpretací v praxi: „Čím méně bohů, tím více svobody!“. Mnoho kněží i věřících bylo v této době stíháno, krutě vyslýcháno, vězněno i popraveno. Docházelo k systematickému omezování a potlačování lidských práv a svobod dle socialistické Ústavy z roku 1960. Čtyřicet let působení komunistické diktatury mělo tak velký dopad na lidské smýšlení, že změna socialistického státu na demokratický již v podstatě nezaznamenala žádný velký obrat a monstrózní návrat ke křesťanství.

Současná vzdělávací politika ČR vychází z koncepce kurikulárních dokumentů, které vyjadřují odklon od původních a jednotných, podrobně rozpracovaných programů a metodik bez náboženských prvků výchovy. Jejich existence je stanovena legislativně ve školském zákoně. Vychází z přesvědčení, že člověk by se měl vzdělávat celoživotně, což mu umožní lepší propojení s okolním světem. Možnost náboženské výchovy a svobody náboženského projevu po „sametové revoluci“ stanovuje Listina základních práv a svobod z roku 1991. Hlava druhá, která stanovuje katalog základních práv a svobod, článek 15 odstavec 1 Listiny zní: „*Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.*“¹

Článek 16 Listiny rozvádí principy článku 15 odstavce 1 takto:

¹ Listina základních práv a svobod, Hlava 2., Oddíl 1., čl. 15, odst. 1.

„(1) Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.

(2) Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.

(3) Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.

(4) Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.“²

Cílem mé diplomové práce je zjistit a posoudit vlivy výchovy působící na získání základů křesťanské víry u předškolních dětí a dospívající mládeže. Zda základy víry získané v dětství mají trvalejší, hlubší charakter a širší informovanost než první seznámení s vírou až v období dospívání, kdy dospívající člověk si na základě vztahů, okolních vlivů a vlastního úsudku utváří vlastní orientaci (zaměření) svého života v okolním světě a společnosti. Má-li utváření - formování křesťanského života od narození dítěte stabilnější a trvalejší zkušenosti s Bohem, na které se v průběhu života navazují další zkušenosti, které prohlubují a dotvářejí kvalitní plnohodnotný křesťanský život člověka.

Abych se mohla zaměřit na zkoumání a srovnání vlivů výchovy k předávání základů křesťanské víry dětem předškolního věku a dospívající mládeži, v části teoretické nejprve podám obraz základního vývoje dítěte po stránce tělesné, rozumové, emocionální a sociální. Předložím definici výchovy a krátce popíši dějinný pohled na výchovu dětí. Dále se pokusím zachytit obraz současného působení vlivů výchovy v dnešní společnosti na utváření života našich dětí a dospívající mládeže, které působí na získávání jejich vědomostí, dovedností, návyků, postojů a hodnot. Budu krátce definovat význam pojmů křesťanská víra a křesťanská výchova.

V části praktické provedu zkoumání a porovnání působnosti křesťanských vlivů výchovy, které se podílí na získávání základů křesťanské víry a utváření křesťanského života předškolních dětí a dospívající mládeže. Základní křesťanské vědomosti porovnam výzkumným šetřením pomocí orientačních testů znalostí dětí z Církevní mateřské školy „U sv. Josefa“ a dospívajících na Biskupském gymnáziu J. N.

² Listina základních práv a svobod, Hlava 2., Oddíl 1., čl. 16, odst. 1,2.

Neumanna a Církevní základní škole v Českých Budějovicích a v dané farnosti. V dotazníkovém šetření budu zjišťovat a posuzovat působení několika vlivů výchovy na získávání základů křesťanského života dětí z Církevní mateřské školy „U sv. Josefa“ v Českých Budějovicích a dospívajících na Biskupském gymnáziu J. N. Neumanna a Církevní základní škole v Českých Budějovicích a v dané farnosti. Dále provedu popis života a působících vlivů na dítě v oblasti výchovy a vzdělávání v pravdách křesťanské víry dané farnosti a farního společenství. Výsledek mého šetření by měl ukázat, jaké hlavní vlivy výchovy vedou k získání základů křesťanské víry u dětí předškolního věku a dospívající mládeže.

1. VÝVOJOVÉ ETAPY

Základy výchovy získávají děti v rodině. Rodinná výchova je dětem předávána podle vzorů, norem, hodnot a postojů, které rodiče upřednostňují. Na tento základ dále cíleně staví a pomáhá rodičům s dalším rozvojem dítěte mateřská škola, základní škola, střední škola nebo odborné učiliště a vysoká škola.

Chceme-li podat obraz vývoje dítěte v období předškolním a dále v období dospívání, musíme nastínit vývoj jednotlivých vývojových etap.

Vývoj dítěte se v jednotlivých vývojových etapách prolíná, přechází tak plynule, že se nedá úplně přesně a jednotně ohraničit a stanovit, kde končí jedna vývojová etapa a začíná druhá. Vývojová psychologie vymezuje vývojové etapy podle věkového rozmezí, avšak individualita dítěte je tak rozdílná, že vzájemné prostupování jednotlivých etap vývoje je zřejmé.³

1.1 KOJENECKÉ OBDOBÍ

1.1.1 Vývoj základních schopností a dovedností

Trvá od jednoho měsíce do jednoho roku. V tomto období dochází k rychlému rozvoji mnoha kompetencí, které jsou předmětem postupného osamostatňování. Projevují se individuální rozdíly jednotlivých dětí v prožívání, chování a v celkovém vývoji. Kojenec již reaguje na různé podněty z okolního světa. Subjektivní obraz světa malého dítěte je spojen s různými prožitky, které by měly být prožívány pozitivně, aby dítě od kontaktu s okolím neodrazovalo, nebyly považovány dítětem za ohrožující. Dítě získává takzvanou základní důvěru o světě – potvrzení základní naděje, potřebu citové jistoty a bezpečí.

Dítě poznává to, co vnímá, eventuálně s čím může manipulovat. Rozvoj jazykových schopností je propojen s kognitivním vývojem. Dítě potřebuje porozumět významu jednoduchých slovních vyjádření – výrazů, aby je mohlo správně používat. Určení významu slov probíhá dvěma způsoby: dítě pochopí, k jakému objektu se daný zvuk nějak vztahuje, nebo si zapamatuje určité slovo, jeho zvukovou podobu, a teprve

³ Langmeier, J., Krejčířová, D.: Vývojová psychologie, Praha: Grada 1998, s.107.

zjistí, k označení čeho slouží. Důležité je později také specifické chování matky, eventuálně dalších členů rodiny – aby matky přizpůsobily mluvní projev vývojové úrovni dítěte a citlivě reagovaly na rozvoj kompetencí dítěte. Citová vazba se podílí na kognitivním vývoji, přispívá k uvědomění matky jako prvního trvalého objektu, postupně je tato citová vazba i k dalším členům rodiny. Dítě má vrozenou schopnost emočně reagovat, pro malé dítě jsou emoční projevy důležitým prostředkem komunikace. Převážná většina podnětů nezbytných pro rozvoj malého dítěte má sociální charakter. Rozlišuje je podle toho, zda jsou pro ně příjemné či zajímavé, pamatuje si je a určitým způsobem na ně reaguje⁴.

Dítě matku vnímá a napodobuje ji. Různé dovednosti, které okouká, si lépe zafixuje a zdokonaluje je. Vyplývá-li ze sociálního kontaktu uspokojení a pozitivní ladění dítěte, působí určitý projev (úsměv, pohazení, pomazlení, pochvala) motivačně a podporuje celkový efekt dalšího učení.⁵

Strach z cizích lidí i neznámých situací, který se objevuje přibližně mezi sedmým až osmým měsícem života, je jedním z nejdůležitějších signálů normálního vývoje. Dítě již ví, co činí známí lidé ve známých situacích, a to je pro něj pocitem jistoty. Avšak neznámé okolnosti vyvolávají nejistotu. Dochází k oscilaci mezi potřebami zvědavosti a bezpečí. V dítěti se utváří obranný mechanismus, který začíná působit v době, kdy dítě přestává být pevně vázáno na dané prostředí. Strach vyjadřuje anticipaci něčeho nepříznivého. Reguluje chování dítěte, aby se takové situaci vyhnulo a udrželo si pocit bezpečí. Dítě se drží matky a tlumí svou zvědavost.

1.1.2 Socializace

Socializační vývoj v prvním roce života probíhá v interakci mezi matkou a dítětem. Rozvoj tohoto vztahu – symbiotická vazba s matkou v počátečním období usnadňuje dítěti jeho adaptaci na svět. Matka slouží jako zdroj uspokojování potřeb dítěte. Matka zprostředkovává vztahy dítěte s okolním světem. Prožitek spolehlivého vztahu s matkou je zdrojem vnitřního bezpečí a jistoty dítěte a ovlivní intenzitu a trvalost jakéhokoliv dalšího vztahu. Může ovlivnit i další psychické vlastnosti, nejenom mezilidské vztahy, ale i schopnost vytrvat v úsilí o nějaký cíl. Tak, jak prožije dítě první

⁴ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku, 1. vyd. Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 25.

⁵ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku, 1. vyd. Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 32.

rok svého života, ovlivňuje jeho postoj k sobě samému, ke světu a k životu obecně. Na základě této zkušenosti se vytváří bazální životní strategie. V druhé polovině prvního roku života dítě navazuje další vztah se známými lidmi, hlavně s otcem. Ten se pro něj stává osobně významnou bytostí. Jistý a bezpečný vztah s oběma rodiči představuje optimální variantu⁶.

1.2 BATOLECÍ VĚK

1.2.1 Vývoj základních schopností a dovedností

Tento věk trvá od jednoho přibližně do tří let věku dítěte. Charakteristickým znakem je osamostatňování se a uvolňování z různých vazeb. Erikson (1963) nazval batolecí věk obdobím autonomie⁷. Je to takzvané období první emancipace, která je podmínkou dalšího vývoje dítěte. To znamená, že se uvolňuje vazba na matku, a protože se ještě nedokáže správně orientovat, potřebuje pevné vedení a kontrolu. Batole usiluje o sebeprosazení, zjištění možností a limitů svého chování a jednání. V batolecím věku dochází k proměně v přístupu k poznávání – dítě je tvořivější v kontaktu s objekty. Na konci tohoto období se v dítěti fixuje znalost fungování okolního světa, která je založená na postupném uvědomování si řádu. Pochopení platnosti některých pravidel usnadňuje i emancipaci dítěte. Objevují se sebehodnotící emoce, pocity hrdosti, zahanbení a studu. Typická je separační schopnost, rozvíjí se schopnost empatie. Piaget (1970) nazval toto období fází symbolického předpojmového myšlení. Dítě si dovede představit obraz určitého objektu nebo nějakou činnost, aniž by jej muselo vidět či ji provádět. Dítě nahrazuje řešení pomocí zkoušení všech možných alternativ zralejší strategií jejich ověřování na symbolické úrovni, tj. v mysli. Nezbytným předpokladem pro rozvoj symbolického myšlení je pochopení trvalosti. Je základem k vytváření předpojmů⁸.

Rozvíjí se paměť s výjimkou epizodické formy deklarativní paměti. V tomto věku se vytváří velmi málo trvalejších vzpomínek. Řeč se rozvíjí velmi rychle s rozvojem poznávacích procesů, je to takzvaná expanze dítěte do světa.

⁶ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku, 1. vyd. Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 42.

⁷ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku, 1. vyd. Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 47.

⁸ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku, 1. vyd. Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 51.

1.2.2 Socializace

Socializaci batolete lze označit jako fázi rodiny, dítě získává vědomí rodinné identity. Zde se učí mnoha sociálním dovednostem a získává zde potřebnou jistotu. Rozvíjí vztahy i k dalším lidem, které do ní patří. Specifické postavení mají vrstevníci, vztah k nim bývá z počátku málo diferencovaný, záleží na zkušenostech dítěte se sourozenci. Ty se přenáší i na vztahy k cizím dětem. Nezbytným předpokladem pro získání potřebných norem chování dítěte je adekvátní působení rodičů. Dítě se musí dozvědět, co by mělo či nemělo dělat a pak se teprve začne naučenými pravidly řídit. Rodiče tak ukazují obecnější soubor norem chování důležitý pro vzájemné soužití lidí. Přijetí těchto norem chování dítětem závisí na kvalitě vztahu rodičů s dítětem. Plnění těchto norem bývá spojeno s pozitivními emočními prožitky, vyplývajícími nejenom z hodnocení jinými lidmi, ale jsou navozeny i vědomím vlastních schopností⁹.

1.3 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ

1.3.1 Vývoj základních schopností a dovedností

Dítě v předškolním věku již umí usuzovat čeho je více, čeho méně. Podle J. Piageta (1970) jsou tyto úsudky však závislé na názoru, zpravidla na vizuálním tvaru. Jeho myšlení nepostupuje logicky po krocích - podle logických „operací“, ale je „prelogické“- předoperační. / Příklad: Jestliže si dá dítě stejný počet fazolek do dvou stejných skleniček, usoudí, že je v obou skleničkách stejně. Když mu ale přesypeme fazolky z jedné skleničky do skleničky jiného tvaru, aniž bychom změnili množství, usoudí, že je více v té skleničce, kde fazolky tvoří vizuálně vyšší sloupec /. Také pojmy umí dítě tohoto věku uspořádat do určitých pojmových kategorií (jablko, hruška, švestka jsou ovoce)¹⁰.

Dítě v tomto věku dále rozvíjí sluchovou analýzu a syntézu, která je velmi důležitá pro další školní vývoj. Učí se rozkládat sluchem zachycené zvukové celky v části a zpětně je zase skládat v celek (rozklad slova na slabiky a hlásky a zpětně na slova). Také se učí analýzu a syntézu zrakovou při skládání a rozkládání puzzle, lega, která je také velmi důležitým prvkem školní připravenosti¹¹.

⁹ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku, 1. vyd. Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 63.

¹⁰ Langmeier, J., Krejčířová, D.: Vývojová psychologie, Praha: Grada 1998, s.131.

¹¹ Langmeier, J., Krejčířová, D.: Vývojová psychologie, Praha: Grada 1998, s.140.

Předškolní období je ideální pro formování dětské osobnosti. Psychologové dokonce říkají, že dítě v tomto věku „otiskuje své prostředí“, a usuzují podle toho na kulturní úroveň rodiny a na zvyky, režim, výchovné zásady a zvláštnosti, které tam panují.¹² Mezi tyto zvláštnosti patří způsoby rodinné komunikace, trávení volného času, systém rodinných hodnot apod.¹³

V tomto období se také jasně ohlašují dvě výrazné tendence:

1. Dítě stále výrazněji vyrůstá z rámce rodiny. Nachází nové vztahy k dějům odehrávajícím se mimo známé rodinné prostředí. Na jeho vývojovou scénu přicházejí vrstevníci.

2. V dítěti se začíná ohlašovat potřeba specificky lidské činnosti – práce. Dítě rádo pomáhá v drobných domácích pracích. Chce dělat vše, co dělají ostatní, chápe, co se dělat má a co nemá. Je třeba využít tohoto období ke vštěpování a formování prvních pracovních návyků. Více než kdykoli později v životě je v tomto věku ochotno dodržovat určité zásady a dobré mravy.¹⁴ Chování je na základě měnící se struktury motivů velmi rozmanité. Nesmírně cenným vývojovým rysem, který je potřeba podchytit a dále rozvíjet, je spolupráce ve hře i práci. Tento věk dává dítěti celou řadu vlastností, které z něho činí přijatelného partnera pro druhé děti. Jedná se o vlastnosti prosociální (spolupráce, soucit, solidarita, společná radost, legrace, zábava, city vzájemné sympatie, kamarádství a přátelství). Na jejich základě je dítě schopno přijmout své vrstevníky i ostatní lidi. Mezi vrstevníky bude jednou hledat své společenské postavení, bude zde mít své přátele, společníky, partnery.

Dítě si s nimi dovede hrát, chápe, co znamená „až na mě přijde řada“. Vedle svébytnosti vlastní osoby chápe reálnou existenci druhých dětí, které mají tytéž potřeby a práva. Učí se navzájem respektovat druhé.¹⁵

Téměř do dvou a půl roku věku si hraje dítě samo, jen pokukuje po ostatních dětech – jedná se o tzv. souběžnou (paralelní) hru. Pak začíná hra společenská – děti si hrají společně, která s přibývajícím 4-5 rokem věku dítěte se mění na hru kooperativní, při níž jsou role ke společné hře rozděleny. Každé dítě přispívá svým osobitým dílem.

¹² Matějček, Z.: Co, kdy a jak ve výchově dětí, Praha: Portál 1996, s. 50.

¹³ Matějček, Z.: Co, kdy a jak ve výchově dětí, Praha: Portál 1996, s. 56.

¹⁴ Langmeier, J., Krejčířová, D.: Vývojová psychologie, Praha: Grada 1998, s.141.

¹⁵ Matějček, Z.: Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte, Praha: Grada 2005, s.53.

1.3.2 Socializace

Dítě, které chodí do mateřské školy, má více příležitosti k nacvičování pozitivních způsobů spolupráce při hře.¹⁶ V předškolním věku se již zřetelně projevuje osvojování rolí mužských a ženských. Každé dítě by mělo mít v předškolním věku příležitost ke styku s druhými dětmi. V jejich společenství se učí základním způsobům chování. Ve styku s dospělým se nenaučí pomáhat slabším, podřídít se, nebo je naopak vést, či s nimi soupeřit a řešit kompromisem různé vzniklé konflikty.¹⁷

Hlavní dovednosti a návyky mají jít s dítětem do života od nejtělejšího věku. Aby se dítě naučilo správně všem návykům, vyžaduje to s absolutní pravidelností zachovávání určitého postupu osvojování těchto návyků a nespěchat na dítě. Je třeba dítě chválit a povzbuzovat, nechtít toho na dítěti mnoho. Je nutné mít pochopení pro jeho ještě nevelkou schopnost soustředění a malou výdrž. Něco odnaučovat nebo přecvičovat dá poté poměrně více práce, než když od začátku budeme dodržovat správné postupy (držení tužky, nůžek, příboru apod.). Měli bychom rozvíjet další návyky, a to úklid hraček a udržování svých věcí v pořádku, dále správnou životosprávu, překonávání sobectví, výchovu k toleranci spočívající v přijímání jakkoliv odlišných dětí (handicapovaných, různé etnické menšiny atd.).¹⁸

Předškolní věk je vrcholnou dobou fantazie. Už nikdy později nebude tak živá, jako v tomto věku. Dítě s její pomocí pomáhá překlenout všechny logické nesrovnalosti. Dá se tím zjistit, jak velkou zásobu informací o světě kolem nás má takový předškolák, neboť fantazie pracuje jenom s tím, s čím dítě přišlo již do styku.

Zdrojem poznatků a inspirace je rodina, mateřská škola, televize, ulice, ale především dospělí lidé z jeho nejbližšího okruhu. Dítě se velice rádo vtěluje do různých rolí. Do dětského světa patří tajemství a tajemno, kouzelnost, nebezpečnost, strach, statečnost, vytrvalost, dobrotu, obětavost pro druhé, poslušnost. Všechny tyto vlastnosti se objevují v pohádkách, které neodlučitelně patří k fantazii předškolního dítěte.¹⁹

Výrazy emocí jsou od počátku důležitým prostředkem komunikace a informují rodiče a okolí o pocitech dětí. Ty o svých pocitech často spontánně hovoří. Hovory o pocitech pomáhají dítěti lépe ovládat vlastní emoce a porozumět prožívání a cítění druhých lidí. Reakce rodičů na pocity a projevy dětí jsou jedním z

¹⁶ Langmeier, J., Krejčířová, D.: *Vývojová psychologie*, Praha: Grada 1998, s. 143.

¹⁷ Langmeier, J., Krejčířová, D.: *Vývojová psychologie*, Praha: Grada 1998, s. 144.

¹⁸ Matějček, Z.: *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*, Praha: Grada 2005, s. 57.

¹⁹ Kuric, J. a kolektiv: *Ontogenetická Psychologie*, Praha: SPN 1986, s. 141.

nejvýznamnějších prostředků socializace. Je to cesta, na níž se dítě zapojuje do společnosti, v němž žije.²⁰

1.4 ŠKOLNÍ VĚK

1.4.1 Vývoj základních schopností a dovedností

Školní věk – období základní školy lze rozdělit na tři dílčí fáze:

- 1) Ranný školní věk – od 6-8 až 9 let věku dítěte. Projevuje se především ve vztahu ke škole.
- 2) Střední školní věk – od 8-9 let do 11-12 let věku dítěte – je to období přípravy na dobu dospívání.
- 3) Starší školní věk – trvá do ukončení základní školy, to je přibližně do 15 let. Toto období nazýváme pubescence – první fáze dospívání²¹.

Vstupem do školy se podstatně mění celkový způsob života dítěte. Dítě se musí adaptovat na školní podmínky, musí se podřizovat požadavkům ve škole, hrová činnost ustupuje do pozadí. Má mnoho povinností ale i více práv, rodina respektuje jeho roli žáka a vytváří podmínky pro úspěšné plnění školních povinností. Významné změny nastávají v rozvoji osobnosti žáka, v rozvoji poznávacích procesů, citů a vůle.

Myšlení dítěte má své zvláštnosti. Myšlení konkrétně pojmové, typické pro mladší dítě z první až druhé třídy základní školy nazval J. Piaget (1966) fází konkrétních logických operací.²² Děti se potřebují samy přesvědčit o pravdivosti předávaných informací. Proto si pomáhají názornými pomůckami, či konkrétními případy. Zráním a učením se myšlení postupně rozvíjí v pojmové myšlení. Formulují se předpoklady abstrakce a zobecňování. Prozatimní nesamostatnost a ovlivnitelnost žáka ovlivňuje i jeho myšlenkové operace, které jsou nedůsledné.²³

1.4.2 Socializace

Významné změny jsou patrné i v socializaci žáka. Škola je důležitým místem socializace. Žák si osvojuje žádoucí způsoby chování a jednání. Velký význam má i správný vzor a vhodné vedení rodičů a učitelů. Učitel je nová autorita, která má pomoci

²⁰ Langmeier, J., Krejčířová, D.: Vývojová psychologie, Praha: Grada 1998, s.154.

²¹ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál 2000, s. 148.

²² Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál 2000, s. 148.

²³ Kuric, J. a kolektiv: Ontogenetická Psychologie, Praha: SPN 1986, s.143.

při řešení složitého a protichůdného chování spolužáků, kdy dítě získává své postavení ve třídě. Vliv vrstevnické skupiny zpočátku ještě není tak velký, v tomto věku mají ještě větší význam pro dítě dospělí. Žák je zaměřen na okolní svět, málo se zabývá sám sebou, je nekritický vůči sobě i vůči svému sociálnímu prostředí. V jednání je nerozvážený, často podléhá okamžitým nápadům, jedná impulsivně. Ve druhé etapě školního věku se sociální vazby dostávají na vyšší kvalitativní úroveň a upevňují se. Žáci postupně přecházejí k zvýšení kritičnosti vůči dospělým, objevují se verbální výhrady, uplatňování vlastní vůle. Vrstevníci se stávají stále důležitější, aby v budoucnu nahradili rodinu. H. Sullivan (1953) považuje potřebu kontaktu s vrstevníky za nejvýznamnější potřebu středního školního věku. Pro rozvoj přijatelného sebehodnocení je důležitý nejen úspěch ve škole, ale i mezi dětmi. Identifikace s vrstevnickou skupinou je jedním z mezníků socializace. Ve středním školním věku se rozvíjejí dispozice k rodičovskému chování. Tato tendence se projevuje i ve vztahu ke zvířatům. Rozvíjí se vědomí stability a originality vlastní identity. S rozvojem logických operací se mění i sebehodnocení.²⁴

1.5 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

Toto období je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Začíná přibližně v jedenácti letech a končí dosažením dospělosti ve dvaceti až jednadvaceti letech. Dělí se na dvě fáze. Prvá fáze dospívání je označována jako pubescence. Druhá fáze dospívání je označována jako adolescence.

1.5.1 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ – PUBESCENCE

1.5.1.1 Vývoj základních schopností a dovedností

1. fáze dospívání - pubescence je časově vymezená přibližně mezi desátým a jedenáctým rokem až čtrnáctým a patnáctým rokem života dospívajícího. Závisí na individuálních odlišnostech mezi jedinci. V tomto období dochází ke komplexní proměně všech složek osobnosti dospívajícího.²⁵ Jak ukazují četné výzkumy, dívky dozrávají psychicky i tělesně dříve o jeden až dva roky než chlapci. V rámci celkového vývoje dochází ke změně způsobu myšlení, dospívající je schopen uvažovat abstraktně – např. v různých alternativách, které zatím ve skutečnosti nenastaly. Dospívající se začíná osamostatňovat z vázanosti na rodiče.

²⁴ Kuric, J. a kolektiv: Ontogenetická Psychologie, Praha: SPN 1986, s.148.

²⁵ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál 2000, s. 209.

1.5.1.2 Socializace

Značný význam mají vrstevníci, s nimiž se stále více ztotožňuje a stává se na nich závislejší. Normy stanovené vrstevníky mají většinou přednost před normami rodiny, školy, majoritní společnosti. Tyto normy upravují vztahy a chování ve skupině a musí být dodržovány. Nejhorší pro dospívajícího je vyloučení ze skupiny a izolace. Mnohé změny jsou primárně podmíněny biologicky, ale ovlivňují je i psychické a sociální faktory.²⁶ Podle E. Eriksona (1994) je dospívání hledáním vlastní identity, bojem o nejistotu a pochybnosti o sobě samém, o svou pozici ve společnosti atd.

Důležitým mezníkem je pro dospívajícího ukončení povinné školní docházky a volba dalšího profesního směřování. Dospívající v návaznosti na předchozí školní úspěšnost a individuální, popřípadě rodinné preference, může spolurozhodovat o své budoucí profesi. Důležité je, aby do volby povolání nezasahovali rodiče násilně.

Všechny změny vedou postupně ke ztrátě starých jistot v rodinném zázemí a potřebě nové stabilizace za nových podmínek. Končí aktivní a nekritické zaměřování žáka na vnější svět a naivní realistické nazírání na něj. Žák začíná měnit svůj postoj k vrstevníkům i k dospělým, k učení, k dosavadním zájmům, hrám, činnostem i k sobě samotnému.²⁷

Toto období se často charakterizuje jako fáze negativismu, malomyslnosti a takzvaná druhá fáze vzdoru. Dospívající prosazuje vlastní vůli a neguje vůli cizí. Necítí se už dítětem a nechce být jako dítě hodnocen. Uvažuje o své osobnosti, všechno hodnotí, hlouběji chápe zvláště sociální a morální jevy vnějšího světa. Je patrná jeho rozkolísanost, nevyrovnanost, prchlivost, přeceňování vlastních sil. V tomto období se pubescent zabývá sám sebou: vlastním nitrem, úvahám o sobě a svých vztazích k okolí, více přemýšlí, čte, vyhledává tichá místa. K dospělým je kritičtější a mravně velmi citlivý na zjištěné rozpory mezi jejich slovy a činy, méně jim důvěřuje, zvláště když u nich nenajde pochopení. Má smysl pro spravedlnost, zaměření na společenský život, osvojování nových poznatků, snahu být samostatný, pomáhat druhým a podobně.²⁸

Pohlavní dozrávání obohacuje citový vztah o erotické zážitky, je zdrojem nových zájmů a vztahů k druhému pohlaví. Navazuje partnerské vztahy. Prohlubující a obohacující se sociální vztahy podmiňují vývoj vyšších citů (například estetické, kolektivní, společenské a podobně), které dospívající prožívá hluboce a intenzivně.

²⁶ Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie*, Praha: Portál 2000, s. 233.

²⁷ Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie*, Praha: Portál 2000, s. 242.

²⁸ Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie*, Praha: Portál 2000, s. 251.

Dospívající se dá velice snadno ovlivnit ideálními vzory a snaží se je napodobovat. Volní vlastnosti jsou často nestálé. K výchově vůle u dospívajícího pomáhá správná výchova k aktivitě a práci. Proto je třeba správná disciplína, sebevýchova, sebeovládání, statečnost, aby tyto volní a charakterové vlastnosti získaly patřičnou mravní kvalitu. Velice nebezpečné jsou v tomto věku příkazy a donucování bez vysvětlení a vzbuzení zájmu o práci. Chybná výchova a špatné příklady dospělých jsou příčinou nežádoucího chování a mravních úchylek našich dospívajících (např. kouření, pití alkoholu, sex, četba nevhodné literatury, karban, automaty, drogy). Pubescent se chce odlišit, neboť zjišťuje, že rodiče nejsou tak moudří a všemohoucí, jakými se zdáli být. Dospívající si musí svou pozici vydobýt, akceptován je jen s ohledem na své chování a jednání. Jedním z úkolů puberty je dosažení nové přijatelné pozice ve světě a tím potvrzení určité jistoty.²⁹

1.5.2 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ – ADOLESCENCE

1.5.2.1 Vývoj základních schopností a dovedností

Druhá fáze dospívání se určuje přibližně od patnácti až šestnácti let do dvaceti až jednadvaceti let s určitou individuální variabilitou. Začíná pohlavním dozráváním a je dobou psychosociální proměny. Dospívající získává nové role s vyšší sociální prestiží. Vztah s rodiči se stabilizuje a vztah s vrstevníky je ještě významnější než dříve. Partnerské vztahy jsou zralější. Biologické a fyziologické změny vedou k úplné tělesné dospělosti.³⁰ Vytváří se rovnováha mezi vnitřním a vnějším světem. V tomto věku adolescenti dosahují plnoletosti.

1.5.2.2 Socializace

Hlavním úkolem adolescenta je příprava na povolání, na lásku, manželství, rodinný život, na formování vlastní osobnosti, společenské dozrávání, řešení problémů sociálních vztahů, na využívání volného času, vymanění se z domácího dohledu.³¹

Tělo adolescenta je plně rozvinuté a je posuzováno ve vztahu k aktuální atraktivitě. Na počátku tohoto období se adolescent snaží přesně napodobit idealizované vzory

²⁹ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál 2000, s. 252.

³⁰ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál 2000, s. 253.

³¹ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál 2000, s. 256.

(modelky, zpěvačky, herečky), na konci období již adolescent většinou nalezne svůj styl a nepotřebuje kopírovat vzory.³²

Fyzická síla a obratnost je základem sportovních výkonů. Sportovní úspěch ovlivňuje identitu adolescenta natolik, že stigmatizuje jedince po celý zbytek života (adolescenti žijí citově v představě věčného mládí). Nevadí jim velké časové vytížení ani jednostranné zaměření. Sport nebo umělecká aktivita má pro ně v takovémto případě větší význam než škola.³³

2. DĚJINNÝ POHLED NA VÝCHOVU DĚTÍ

2.1 DEFINICE VÝCHOVY

1. *Výchova (nebo též edukace) je cílevědomá, plánovitá a všestranná činnost směřující k přípravě člověka pro jeho společenské úkoly a osobní život. Výchova je celoživotní působení na procesy lidského učení a socializaci s cílem přeměny člověka po všech stránkách, tedy tělesné i duševní. Výchova je zprostředkování znalostí, dovedností a postojů (kompetencí), které jsou přítomny v dané společnosti a které se pokládaly a pokládají za důležité předat dalším generacím. Různé koncepce výchovy byly v čase ovlivněny sociokulturními podmínkami a odlišnými koncepcemi chápání člověka.*³⁴

2. *Výchova je záměrné utváření tělesných a duševních vlastností lidí, zejména dorůstajících generací, v souladu s cíli a úkoly, které si společnost nebo společenské třídy vytyčují na daném stupni historického vývoje. V obecném smyslu zahrnuje péči o tělesný a duševní vývoj člověka, o osvojení optima vědomostí, dovedností a návyků, o rozvoj schopností, pracovních znalostí a zkušeností, jistého názoru na společnost a na přírodu, jisté morálky a jistých charakterových vlastností, žádoucích z hlediska potřeb společnosti. Výchova existuje od samého vzniku společnosti jako objektivně nutný fenomén a v tomto smyslu je „věčnou kategorií“, jsouc zároveň jevem historicky proměnlivým. V třídní společnosti má výchova nutně třídní charakter. S rozvojem dělby práce se vydělila jako zvláštní druh společenské činnosti.*³⁵

³² Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál 2000, s. 258.

³³ Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál 2000, s. 260.

³⁴ Wikipedie, online, dostupné na WWW. <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchova>

³⁵ Král, V. a kolektiv: Malý encyklopedický slovník A-Ž, Praha: Academia 1972, s. 1357.

2.2 VÝCHOVA V ANTICE

U Spartanů výchovná praxe byla státně řízena. Cílem bylo připravit mravně vyspělé vojáky. Sparta byla na mnohem vyšší a vzdělanější úrovni než jinde v Řecku.

Athénská výchova byla v soukromých rukách a stát určoval rámcově hlavní povinnosti rodičovské péče. Athénská výchova byla mnohostrannější, pokládaná za první pokus, jak pod kontrolou sociálních zájmů rozvinout svobodnou individualitu dětí.³⁶ Projevovala se zde výchova kalokagathická, to je harmonické rozvíjení fyzických i psychických schopností.³⁷ V souvislosti s hospodářsko-sociální skladbou Athén byla tato výchova v antice propagovaná. První roky dětí byly věnovány fyzické výchově, pak následovaly hry, činnosti, povídky, bajky, písně, hudba a vše tak, aby mohlo dojít k tomuto harmonickému rozvíjení jedince. Platilo to však pro aristokracii – pro vrstvu svobodných. Děti otroků se již od raného dětství přizpůsobovaly podle vzorů rodičů pracovním úkolům.

Podle Platóna je výchova nejdůležitější zbraní pro upevnění tehdejší společnosti. V „Ústavě“ Platón přejímá spartský prvek společné výchovy dětí obojího pohlaví od narození. Zastává důležitý názor, že rodiče mají být dětem dobrým příkladem, že děti toto vědomí bude povzbuzovat v jakékoli činnosti. Rodiče mají být dětem vzorem hlavně po mravní stránce.³⁸

V „Zákonech“ mají být hoši i dívky vychovávány ihned od narození odděleně. Výchova má mít sociální charakter, ale má se řídit společenským postavením dané společnosti, tzn. že v tehdejší autoritativní společnosti měla charakter demokratický, ale s vyloučením nesvobodných lidí. Rozdílný pohled na společnou nebo oddělenou výchovu hochů a dívek souvisí s Platónovým názorovým vývojem. „Cílem výchovy i nejmenších bylo učinit tělo i duši co nejkrásnější a nejlepší, protože rozvoj každého živočicha je v největší míře dílem počátku vývoje.“ Učení má být nenásilné, hravé a metodou dobrých návyků dospět ke kvalitní mravní výchově dětí. Umírněnost a sebeovládání, mlčenlivost a pravdomluvnost jsou hlavní ctnosti, které Platón uvádí.³⁹

Pokyny pro výchovu dětí ve věku do sedmi let popisuje ve své knize „Politika“ i Aristoteles.⁴⁰ Cíl výchovy vidí v dosažení ctnosti, jíž se slouží obci, to je demokratickému uspořádání svobodných, tedy s výjimkou otroků. Základem obce je

³⁶ Kádler, O.: Dějiny pedagogiky I., Praha: 1923, s. 92.

³⁷ Platón: Zákony I, II překlad Sládek, V., Praha: 1926, s. 229.

³⁸ Platón: Ústava, Praha: 1921, s. 277.

³⁹ Platón: Zákony I, II překlad Sládek, V., Praha: 1926, s. 240.

⁴⁰ Aristoteles: Politika, Praha: 1939, s. 244 – 260.

rodina. V ní má probíhat výchova ke ctnosti třemi prostředky: přirozeností – zvykem – rozumem. Pro rozumové a charakterové vospívání upozorňuje na význam prvních dojmů. Děti by neměly mít ve svém okolí příklad něčeho špatného, aby nebyla porušena jejich mravní čistota. Proto měly být do sedmi let vychovávány v užším kruhu rodinném. I styk s dětmi otroků byl pokládán za škodlivý, neboť všední zaměstnání a námezdní práce oslabuje ducha. Tyto originální myšlenky Řeků nebyly starořímskými mysliteli překonány. Římský Quintilian též věnoval pozornost rozvoji dětské řeči a její čistoty již od útlého dětství. V souvislosti se školním vzděláváním klasifikuje Quintilian děti podle schopností, podle nadání. Věnuje se hrám, kde se projevují vedle nadání i povahové rysy. Oceňuje význam příkladu a tvrdí, že děti v každém věku jsou s to naučit se rozeznávat co je správné a co je špatné.⁴¹

2.3 VÝCHOVA U PRVNÍCH KŘEŠŤANŮ

V praxi prvních křesťanů, kteří se skládali z utlačovaných vrstev, byla posvátnou povinností věřících výchova dětí, nejen vlada nad nimi. Tato výchova souvisela s počáteční snahou rehabilitovat vážnost rodiny a rodinného života.

Ve šlápějích izraelského kultu rodiny, založených na tradicích patriarchálních a matriarchálních,⁴² byla křesťanská rodina společenskou a náboženskou jednotkou, kde povinnosti a odpovědnost vůči Bohu měl každý člen rodiny zvlášť i celý rodinný kolektiv dohromady. Muž měl vedoucí postavení a děti byly povinny rodiče poslouchat. Zákon, jímž se rodina řídila, byl založen na vzájemné lásce na základě hlásané skutečnosti, „že všem je stejně otevřen přístup k bohu“ (Bible kralická 21). Jestliže v nejstarších dobách byla výchova ponechána rodině (Starý zákon, kniha Mojžíšova), i později se vznikem škol, které byly v prvotní církvi křesťanské při sborech po způsobu židovském, pomáhala školám rodinná výchova. U židů rodiče dětem vštěpovali podle Knihy Přísloví dobrá naučení. Vzájemné vztahy rodičů a dětí teprve v křesťanství dostávají posvěcení, jímž se rodina stává pevným společenstvím s cílem zachovávat učení Ježíšovo.

⁴¹ Čapková, D.: Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, Praha: SPN 1968, s. 19.

⁴² Kádler, O.: Dějiny pedagogiky I., Praha: 1923, s. 157.

2.4 STŘEDOVĚKÁ VÝCHOVA

Ve středověku byla rodina jako přirozený obraz církve, to znamená, že nejdůležitějším úkolem byla náboženská a mravní výchova. Rostlo však církevní i rodičovské autoritářství.

Způsob výchovy poukazoval na třídní rozdíly. Děti vyšších vrstev získávaly základy nábožensko-mravní výchovy prostřednictvím vychovatelek. V lidových vrstvách byla práce povinností již od útlého věku. Hlavní pokyny dávali rodičům kněží např. v kázáních. Ideály středověké výchovy - rytíř a mnich - byly výrazně církevně náboženské, s cílem naprosté poslušnosti, jako základní obecné ctnosti dětí, bez ohledu na rozvíjení samostatného myšlení. V této době šlo výrazně o nábožensko-morální obsah výchovy od útlého dětství. I církevní otcové Klement, Augustin,⁴³ Jeroným uznávali, že rodina má ve výchově prvotní význam a že otázky rodinného života nesmějí být v konfliktu s láskou k Bohu. Musí být křesťanská ukázněnost. Důležitý význam má pro jednání a myšlení dětí příklad dospělého. V otázce výchovy dětí se nachází více podnětů v antice než ve středověku při tehdejší všeobecné vzdělanosti.

2.5 VÝCHOVA V OBDOBÍ HUMANISMU, RENESANCE A REFORMACE

Renesance, humanismus, reformace mění výlučně autoritářské vztahy středověku a prosazují lidskou svobodu jednotlivce. Renesance navazuje na antický ideál stejnoměrného duševního i fyzického vývoje od nejútlejšího věku. Reformace navazuje na důslednou a ukázněnou výchovu prvních křesťanů (v počátcích křesťanství) a staví k ní do protikladu středověkou církevně hierarchickou společnost.

Velký přínos pro výchovu XV. století měl italský humanista Mapheus Veggius se svým dílem *De edukatione liberorum* (O výchově dětí). Zde začíná úvahami o dobrém manželství, pak prenatalním údobím dětského vývoje. Dále se dotýká otázek tělesného i duševního růstu dětí. Upozorňuje na důležitost kojení dětí matkami samými, na otužování a střídmosti v jídle i spánku. Osmou kapitolu věnuje výstraze před alkoholem pro děti. Ohrazuje se proti pracovnímu přetěžování dětí. Předkládá význam mravní výchovy, vyzdvihuje rodičovský příklad ve slovech i činech. Nesouhlasí se strašením dětí. Předkládá poučení o styku a rozhovorech dětí ve společnosti starších a

⁴³ Augustinus, A.: Vyznání 5. vyd., Praha: Kalich, 2006, s. 202.

učených lidí. Nezapomíná na různé vlohy dětí ani na rozumnou kázeň. Ve svém díle nezapře křesťana, jehož výchovným vzorem jsou svatí.⁴⁴

V kázáních význačného představitele evropské reformace Martina Luthera se často objevují otázky manželství a rodiny. Ty jsou místem potěšení, služby, lásky, úcty a poslušnosti. Vztah muže a ženy vidí Luther patriarchálně – uznáváním společenské autority (vrchnosti). Manželství slouží k rozmnožování a k výchově lidského pokolení.⁴⁵

Pro výchovu mládeže měl smysl i Oldřich Zwingli, jehož dílo „O výchově mladíků“ bývá považováno za nejstarší pokus evangelické pedagogiky reformačního období. Pojednává o rodinné i školní výchově a zdůrazňuje morální i sociální zdokonalování člověka („*neboť nenarodili jsme se pouze k tomu, abychom sobě jen žili, nýbrž abychom všem lidem všecko byli*“). Objevuje se u něj požadavek žít pro obecné blaho, úcta k rodičům, pracovitost, skromnost, mírnost a pravdivost.⁴⁶

Soudobým autorem Zwingliho je Thomas More, který touží po absolutně spravedlivé společnosti v díle „Utopia“. Nesouhlasí s dosavadním společenským uspořádáním. Zastává přirozenou výchovu, volnost hry, úctu k rodičům a starším lidem vůbec. Chce učinit názorné vyučování – obrázky na stěnách.

Sociální smysl severského humanismu souvisí s praxí nábožensko- sociálních skupin-sekt, které připravovaly reformaci. Byly to sektářské skupiny valdénští, albigenští, novokřtěnci, které se odvolávaly na čistý a prostý život prvních křesťanů. Nejvíce vynikli čeští bratři a moravští novokřtěnci.

Výchovné požadavky lidových hnutí na rodinnou výchovu, jako bylo husitství, měly cíl náboženský, ale v reformačním pojetí. Došlo ke zlepšení sociálního postavení žen. Matěj z Janova navrhl přijímání Svátosti oltární pro ženy jako pro muže. Základům rovnosti se v husitství učili všichni bez rozdílu pohlaví. Číst a psát se učili co nejrychleji, aby byli přesvědčeni o své pravdě. Jan Hus nabádá rodiče, aby děti milovali nezištnou láskou a starali se o jejich potřeby tělesné, duchovní i duševní. Rodiče mají poznávat příčiny dětských činů dříve, než je začnou trestat. Děti mají své rodiče ctít a respektovat. Výchovným formálním prostředkem pro školní údobí byl mateřský jazyk. K výuce čtení a psaní sloužily husitské katechismy.⁴⁷

⁴⁴ Čapková, D.: Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, Praha: SPN 1968, s. 26.

⁴⁵ Luther, M.: Lutherův odkaz přeložili Popelář, B. a Řičan, R., Praha: 1935, s. 112.

⁴⁶ Ptáček, V.: Oldřich Zwingli o výchově mládeže, Pedagogické rozhledy IV., s. 246.

⁴⁷ Havelka, E.: Husitské katechismy, Praha: 1938, s. 36.

Úkol matek na výchově dětí viděl Hus jako prvořadý – před starostí o hmotné statky. Rodičům klade vinu, mluví-li špatně před dětmi, protože jejich příklad ve slovech a činech je pro správnou výchovu dětí rozhodující. Tyto husitské třídní myšlenky a požadavky dále rozvíjí Jednota bratrská, která lidový základ prosazovala bojem ideologickým – tedy výchovou a kulturním působením. Směrnicemi rodinné výchovy byly kázeňské řády sboru, neboť ve vývoji byl patrný dobový mravní úpadek. Kázeňské řády byly rozsáhlé práce pojednávající o nápravě výchovy dětí. Práce byla v Jednotě chápána jako zdroj obživy a tak bratři pomáhali pracujícím rodičům shromažďováním dětí předškolního věku při svých školách – jakési mateřské školy. Jednu takovou v Přerově však Vrchnost přiměla bratřím zrušit. Číst a psát se děti učily z bratrských katechizmů. Hlavní myšlenkou působení Jednoty bratrské bylo celoživotní vzdělávání jejích členů.⁴⁸

2. 6 VÝCHOVA V DÍLE JANA AMOSE KOMENSKÉHO

Na Písmo, antické autory a reformační spisovatele (jako Hus, Melanchthom, Luther) se ve svých dílech odvolává Jan Amos Komenský, který se více projevil jako moderní humanista nežli jako středověký myslitel. Ve svých spisech Komenský načrtl mnoho shodných rysů společenského úpadku, které byly v jeho době i v době úpadku pozdní antické společnosti, jako rozmařilost, vystupňovaný individualismus, sobectví šlechty apod. Byl členem Jednoty bratrské a usiloval o to, aby výchova a vzdělání směřovaly k zdokonalení života všech lidí.

Čerpal znalosti a obyčeje z bezprostředního styku s lidem své české vlasti, studoval jeho život a vztahy. Usiloval o to, aby výchova a vzdělání vycházely ze života. Většina jeho výchovných prací obsahovala prvky náboženské. Komenský jako kněz Jednoty bratrské vždy zastával zásady křesťanského soužití podle biblických zásad. Vývoj člověka – ideu nekonečné zdokonalitelnosti - Komenský vyjadřoval biblicky jako stálé vyspívání člověka stvořeného k obrazu božímu. Vždy se odvolával na myšlenku charakteristickou pro bratrské hnutí, která se zakládala na rovnoprávnosti prvních křesťanů - před Bohem jsme si všichni rovni. Proto i Komenský prosazoval pokrokový sociální prvek – výchovu všech. Toto sociální pojetí souviselo se společenským evropským vývojem a bylo reakcí na třídní charakter výchovy. „*A protož my každého bližního svého jakožto obraz boží uctivě milovati a vážně, ne jinak,*

⁴⁸ Čapková, D.: Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, Praha: SPN 1968, s. 38.

*než jako by Bůh v něm byl (jakož jest), k němu a sobě počínati máme, společného pokoje a vzdělání vždycky šetríce“.*⁴⁹

Dále prosazoval kvalitní výchovu a vzdělání již od raného dětství a její pokračování celým vývojem života ve všech jeho projevech a sociálních vztazích. Dobrý a plodný život zde na zemi je předpokladem k dosažení věčné blaženosti v životě posmrtném. Pedagogickým cílem je náprava charakterových nedostatků, jako úsilí o nábožensko-mravní reformu.

Cíl výchovy formuluje Komenský ve Velké Didaktice takto: *„Nerodíme se jenom pro sebe samé, nýbrž i pro Boha a pro bližního, to jest pro společnost lidského pokolení, aby jsouce o tom opravdově přesvědčeni, zvykali jsme si hned od dětství ... snažit se a usilovat svou službou být na prospěch co nejvíce lidem. Tak teprve by byl blažený stav veřejných i soukromých věcí, kdyby se všichni chtěli spojit pro všeobecný prospěch a kdyby všude uměli a chtěli pomáhat jedni druhým.“*⁵⁰

Podle Komenského se cíl i obsah výchovy a vzdělání nejranějšího stupně v podstatných rysech neliší od cíle výchovy mládeže všech věkových stupňů i lidí dospělých. *„Všechny hlavní větve, které má mít, vyháni strom ze svého kmene hned v prvních letech, takže později není třeba nic jiného, než aby rostly. Tak tedy všechno, čím chceme člověka opatřit pro potřebu celého života, to všechno mu musí být vštěpováno hned v této první škole.“*⁵¹ To znamená, že již od nejtělejšího věku je třeba vést k dosahování dokonalosti. Ta záleží ve *„volbě dobra a zamítání zla tak, aby se lidé naučili pravdivé znáti, dobré chtíti, potřebné konati.“*⁵² Na základě poznávání „trojí knihy boží“ Komenský rozuměl, že se mají *„ustavičně zaměstnávat vnější i vnitřní síly člověka, aby nevadly a nemizely zahálkou, nýbrž aby se ustavičným pohybem a čilostí přibližovaly ustavičně ke svým cílům.“*⁵³ Komenský významně ovlivnil svými názory na výchovu a vzdělání mnoho evropských zemí, těch, kde reformace nebyla potlačena protireformací. Zejména prostřednictvím německých edicí se názory a dílo Komenského rozšířily po celé Evropě. Názory Komenského byly s největším pochopením přijímány pokrokovými kruhy Anglie XVII. století.

⁴⁹ Komenský, J. A.: Veškerých spisů J. A. Komenského, upravil Novák, J., Brno: 1910, s. 43.

⁵⁰ Komenský, J. A.: Informatorium školy mateřské, upravil Tichý, F. R., Praha: 1952, s. 52.

⁵¹ Komenský, J. A.: Informatorium školy mateřské, upravil Tichý, F. R., Praha: 1952, s. 69.

⁵² Komenský, J. A.: Vševýchova, překlad Hendrich, J., Praha: 1948, s. 103.

⁵³ Komenský, J. A.: Vševýchova, překlad Hendrich, J., Praha: 1948, s. 105.

2.7 VÝCHOVA V XVIII. STOLETÍ – OSVÍCENSTVÍ

Osvobozením člověka od náboženských pověr, nesnášenlivého dogmatismu a sociálního ponižování, rozvíjelo osvícenství ideál humanity, racionalismu a hlásání práv člověka. Posilovaly názory o rovnosti lidí, blízké tradici husitské a bratrské. Evropská osvícenská pedagogika, zejména v prostředí německých pokrokových univerzit, kde bylo prostředí duchovně svobodnější a kulturně velmi vyspělé, navazovala na odkaz a idee Komenského. Zde získávali mnohé studující evangeličtí Slováci (Altdorf, Jena, Halle). Ti zdůrazňovali význam výchovy od útlého mládí a rodiče mají tuto výchovu chápat jako svou svatou povinnost.⁵⁴

V době politické i hospodářské konsolidace Uher, za dalšího nástupu měšťanstva v druhé polovině osmnáctého století, dochází k dalším náboženským rozporům ve smyslu osvícenské tolerance. V humanistickém pojetí osvícenství klade výchova důraz na svobodný vývoj dítěte, demokratizaci vzdělání, osvětu zanedbaných lidových vrstev a činný život tvořivé práce.

V Čechách na konci XVIII. století píše o důležitosti včasné rané výchovy, dokud je duše dětí jako tabula rasa – nepopsaná tabulka – čistá, nejtvárnější, také Samuel Tešedík (12 paragrafů o školství uherském, slabikář) a D. Lehocký, kteří jsou autory významných pedagogických děl o výchově. D. Lehocký zkoumá psychické i fyzické předpoklady vývoje dítěte v návaznosti na kontrolu projevů a činů a morální charakterovou vyspělost na základě křesťansko-osvícenských ideálů lidskosti. Je přesvědčen o vychovatelnosti člověka, nikoli o teologickém učení o předurčenosti člověka, protože přirozenost člověka je nakloněna stejně k dobrému jako ke zlému. O definitivním utváření lidského charakteru rozhoduje prostředí a výchova. Lehocký ukazuje na chyby rodičů, které negativně působí jak na jednotlivce, tak na celé generace. Ve své „Knize o moudrém a křesťanském vychovávání dítek“ připomíná: „... *sami od sebe vždycky začínati musíme, kdykoliv takové napravení mravů při malých dítkách dobytí chceme*“.⁵⁵ V Předmluvě své knihy kritizuje názory a praxi těch vychovatelů (rodičů), kteří se domnívají, že mladí lidé se musejí nejdříve vybouřit a později bez výchovné práce přijdou k rozumu, takže není třeba se jim od raného mládí věnovat. Naopak poukazuje na nezbytnost výchovy k ukázněnosti již od útlého dětství. Aby rodiče se od počátku snažili učinit dobré věci příjemné dětským smyslům, ale

⁵⁴ Čapková, D.: Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, Praha: SPN 1968, s. 150.

⁵⁵ Lehocký, D.: Kniha o moudrém a křesťanském vychovávání dítek, Prešpurk: 1789, str.14.

postupně je také přesvědčovali, že všechno, co je smyslům příjemné, nemusí být ještě vždy užitečné. „*Rozum se ohlašuje, když dítě oklamaly smysly.*“ Tehdy je vhodná doba, aby je rodiče přesvědčovali o škodlivosti zlého. Nestačí-li přesvědčování, je třeba vzít dětem škodlivou věc z očí. Vychovatel má zbavovat děti různých předsudků, do kterých je zavedlo přílišné spoléhání na smysly. Dále bludů a pověrčivosti, kterými je strašili nerozumní lidé. Když dítě začne užívat rozum, je třeba vést dítě, aby se chtělo a umělo: „*na příčiny všeho se doptávati a rozum svůj užívati.*“⁵⁶ Lehocký varuje před učením z paměti bez rozumu, před pěstováním pouhé mechanické paměti. Důležité je poznávat příklady ze života, přemýšlet o nich, vyslovovat vlastní názor, který je podle pravdy vychovatelů potvrzen nebo zesměšněn. K nejvhodnějším prostředkům mravní výchovy jsou dobré příklady, rozhovor, který vede k přemýšlení o důsledcích skutků pro jednotlivce i ostatní lidi, úcta k lidem a vštěpování tzv. domácích ctností: pořádku, čistoty, pracovitosti, šetrnosti, vlídnosti k čeledi, časného vstávání, pravdomluvnosti, spravedlnosti. Lehocký jako osvícenec je k náboženské výchově prostší, přesto cíl života vidí v přibližování se boží dokonalosti, to je podstatě lásky a dobra.⁵⁷

2.8 VÝCHOVA V DOBĚ NÁRODNÍHO OBROZENÍ

Obrozenecká práce začala snahami o pozvednutí českého jazyka z úpadku pobělohorském – jazykové obrození. Hlásány byly zásady všestranného vzdělání a výchovy. V obrozeneckém hnutí první poloviny devatenáctého století se i v českých zemích vytvořily podmínky pro vznik prvních ústavů pro malé děti. Angličan Robert Owen zahájil v Anglii výchovnou péči pro chudé děti, aby získaly kromě pracovní připravenosti i duševní vzdělání. Vliv Owena na vídeňské instituce způsobil, že i u nás se začaly zřizovat opatrovny pro děti.⁵⁸

V roce 1832 vzniká 1. česká opatrovna Na Hrádku v čele s J.V. Svobodou. Byla postavena jako výchovně vzdělávací instituce pro děti od 2 – 5 let. Měla sloužit jako příprava dětí na přechod k vyučování v 1. třídě obecné školy. Byla snaha naučit v opatrovnách předškolní děti trivium (číst, psát, počítat). Obraz dítěte jako božího chrámu, naznačoval obsah všestranného vzdělání a výchovy, jejichž základy měly být kladeny již v tomto věku. Děti se učily v mateřském jazyce - obrana proti germanizaci.

⁵⁶ Lehocký, D.: *Knih o moudrém a křesťanském vychování dítek*, Prešpurk: 1789, str.30-31.

⁵⁷ Lehocký, D.: *Knih o moudrém a křesťanském vychování dítek*, Prešpurk: 1789, str.39-40.

⁵⁸ Čapková, D.: *Předškolní výchova v díle J. A. Komenského*, Praha: SPN 1968, s. 162.

Vyučování probíhalo kombinací s hrou, mravním a náboženským poučením. Nešlo již jen o pomoc s hlídáním dětí proletářským rodinám, plně začleněným do výrobního procesu, ale o plně uvědomělou snahu reformovat českou výchovu v duchu pokrokových tradic domácího vývoje.⁵⁹ Jak uvádí Amerling, cílem výchovy je vychovat „pravého člověka, totiž pravého a podstatného ouda rodiny, vlasti, státu, církve, člověčenstva a přírody, na zvelebování průmyslu, um, věd a vždy vyšších ctností“.⁶⁰ Amerling vidí rodinnou výchovu jako základ výchovy národně společenské a k tomu je potřeba i vzdělání žen a matek. Na konci 19. století v roce 1864 byla po vzoru J.F. Froebela založena i v Praze Dětská zahrádka jako výchovně vzdělávací institut pro matku a dítě, aby matka uměla dobře rozvíjet své dítě. Na konci 19. století pomíjí Froebelovi následníci harmonizaci rozvoje dítěte a dítě se dostává do područí dospělého. Není na něj brán zřetel. To se odráží v devadesátých letech 19. století v reformním hnutí, které odmítá koncepci Froebelismu a vytváří prostor pro dítě, jako východiska našeho pedagogického snažení. Vzniká prostor pro nový směr Pedocentrismus – dítě je středem pedagogického vesmíru. Určuje vše, co se bude ve výchově konat.

2.9 VÝCHOVA V OBDOBÍ SOCIALISMU A KOMUNISMU

S postupem vědy a poznání se začal narušovat vztah mezi člověkem a Bohem. Člověk se pokusil Boha nahradit rozumem a doložit, že všechny příčiny na světě jsou lidským rozumem zjistitelné a poznatelné. Pýcha povýšila lidský rozum nad existenci Boha a nad náboženské pravdy. Začalo demagogické učení socialismu. Obě světové války ve dvacátém století byly plodem ryziho rozumu. Konec druhé světové války znamenal konec jedné varianty excesu lidského rozumu-německého národního socialismu, který byl nahrazen dokonalejší variantou-ruským komunismem.⁶¹

Československo bylo před rokem 1948 katolickou zemí, plnou kněžských seminářů, řeholních klášterů a jiných církevních institucí, které šmahem po zásahu státní bezpečnosti v dubnu 1950 přestaly existovat. Kněží a řeholníci byli internováni, mnoho z nich vězněno v nelidských podmínkách a likvidováno v zinscenovaných procesech. Zabrané budovy (kláštery, fary a kostely) byly přebudovány na tovární haly,

⁵⁹ Čapková, D.: Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, Praha: SPN 1968, s. 171.

⁶⁰ Posel z Budče, časopis pro učitele, vychovatele a vůbec přátele mládeže, Praha: 1848, s. 11

⁶¹ Malý, R.: Církevní dějiny, Praha: 2001, s. 252.

stáje a sklady státních statků a JZD a postupně byly devastovány. Vznikl nový pohled na rozvoj křesťanské výchovy, která v době komunistické nadvlády byla krutě potlačována. Výuka náboženství na školách byla omezena mnohými restrikcemi a její navštěvování, které se zaznamenávalo do posudků, většinou znamenalo automatické znemožnění studia na středních a vysokých školách. Prakticky vyloučené pak bylo, aby se aktivní věřící stal učitelem. Většina učitelů, vyznávajících katolickou víru, byla ze školství propuštěna. Vztah komunismu k náboženství byl vyloženě nepřátelský. Náboženství mělo být kompletně odstraněno. Mnoho věřících bylo v této době stíháno, krutě vyslýcháno a vězněno.⁶²

Komunismus dával lidem falešné uspokojení ze zjednodušeného výkladu světa a pomáhal dočasně překonávat třídní rozpory. Ničil základní nástroj lidské komunikace, měnil základní význam pojmů, Hlavním jeho nástrojem bylo násilí a podvod. Za čtyřicetileté období jeho vlády vymizela individuální paměť, změnily se celospolečensky sdílené hodnoty, životní priority. Společenství jako masa vstřebalo hodnoty a ducha prostředí, ve kterém běžel život. Lidé si za ten dlouhý čas zvykli, většině bylo pohodlné neobtěžovat se souvislostmi. Hodnotový a společenský rozklad navozený komunismem byl příliš velký.

2.10 VÝCHOVA V OBDOBÍ DEMOKRACIE

Po euforii z nově nabyté svobody v listopadu 1989 se zdálo, že pro naši zemi nastanou opravdu dobré časy. Víze demokracie byla na určitou dobu sjednocujícím elementem pro všechny. Pro jedny to byly svobodné volby, pro jiné svoboda slova a cestování, náboženská svoboda anebo svoboda podnikání, pro mnohé většinový názor a pro někoho jen naděje na zlepšení životních podmínek. Možnost náboženské výchovy a svobody náboženského projevu po „sametové revoluci“, byla zakotvena v Listině základních práv a svobod z roku 1991.⁶³ Začaly se zřizovat církevní mateřské i základní školy, Biskupská gymnázia, Teologické fakulty. Náboženská výchova se opět začala vyučovat na státních základních školách. Organizovala se různá křesťanská hnutí, křesťanská společenství. Změna socialistického státu na demokratický, svobodný stát zaznamenala zprvu nárůst katolických věřících z řad mladých lidí, kteří byli dříve organizováni v SSM a nyní začali hledat smysl svého života a různé aktivity. Skauting,

⁶² Wikipedie, online, dostupné na <http://cs.wikipedia.org/wiki/Komunismus>

⁶³ Listina základních práv a svobod, Hlava 2., Oddíl 1., čl. 15, odst. 1.

Sokol, Orel a různá řeholní společenství po revoluci obnovila činnost zaměřenou na děti a mládež. Brzy se ale začalo zjišťovat, že čtyřicet let působení komunistické diktatury mělo velmi negativní dopad na lidské smýšlení a k monstróznímu návratu ke křesťanství vlastně nedošlo. Naopak v zemi začaly působit stále více různé sekty, které svými přesvědčovacími metodami zajišťovaly a zajišťují poměrně velký nárůst svých členů.⁶⁴

Podle Fr. Markuse dochází v církvi k procesu: vznikání – rozkvětu - zanikání. Všechno se děje trvale a současně. Církev vzniká v každém jedinci, který přijímá křest nebo se vrací k víře. Kvetoucí církev je v organismu živém, bohatém na duchovní hodnoty a dávající pocit jistoty. *„Církev začíná odumírat, když trvale ubývá kvantita, ale především, když ochabuje intenzita života z víry. Církev je usmrcována v každém mučedníkovi, víc umírá v tom, kdo se sám prodá, a nejbolestněji v každém dítěti, v jehož duši někdo zašlápne dobré semeno.“*⁶⁵

3. OBRAZ SOUČASNÉHO PŮSOBNÍ VLIVŮ VÝCHOVY V NAŠÍ DNEŠNÍ SPOLEČNOSTI NA UTVÁŘENÍ ŽIVOTA DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍ MLÁDEŽE

3.1 VLIVY VÝCHOVY PŮSOBÍCÍ NA UTVÁŘENÍ ŽIVOTNÍCH POSTOJŮ A HODNOT DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH

Pokusíme-li se nyní zamyslet nad výchovnými vlivy, které v naší soudobé přetechizované, demokratické svobodné společnosti působí na děti již od narození, zjistíme tuto skutečnost. Od počátku 80. let minulého století přicházejí děti postupně o dětství.

Zejména televize má mnohdy negativní vliv na výchovu. Velmi často vyplňuje volný čas dětí, dospívajících i rodičů. Matky nebo otcové na mateřské dovolené mají zapnutý televizor od samého rána, a protože potřebují zjistit současně mnoho dalších důležitých informací, mají zapnutý i počítač s internetem. V nejlepším případě hraje

⁶⁴ Wikipedie, online, dostupné na <http://cs.wikipedia.org/wiki/Komunismus>

⁶⁵ Markus, F.: *Modus moriendi der Kirche*. Diakonia, 1977, s. 115.

pouze rádio.⁶⁶ Zde děti slyší mnohdy vulgární písně, které dětskému sluchu nepatří a ubližují mu. Zvuky a světla – střídání barev a obrazů působí na novorozence, kojence, batole, dítě a ovlivňuje jeho nervovou soustavu. Adaptace novorozence na nové prostředí za těchto podmínek je daleko náročnější a dítě od samého narození musí vydávat mnoho vnitřní energie, aby se s okolními vlivy vyrovnalo. Mnozí rodiče si tuto skutečnost ani neuvědomují nebo nechtějí uvědomovat. Konstatují situaci slovy, že se musí děti utužovat. Tlak okolního prostředí ale stále více narůstá a na děti doléhá.

Také v samotném oblékání je snaha věk dětí uspíšit. Kojenci jsou oblékáni do riflí, triček, mikin, bundiček jako dospělí, takže mnohdy ani není možno odhadnout jejich přesný věk. Malí chlapi nosí náušnice a nagelované vlasy podle vzorů televizních hvězd. Již od samého narození se rodiče snaží, aby děti dělaly stále rychlejší pokroky ve vývoji.

Neil Postman ve své knize říká: „*Svět dětských představ a vnímání je definitivně ukončen tehdy, když jsou děti a mladí schopní mít jen přání dospělých*“.⁶⁷ Dnešní děti jsou vlastně dospělí v malém. A média ráda představují děti jako dospělé v malém provedení. Mluví jako velcí, zabývají se otázkami, které dříve zajímaly jen dospělé. Televize předkládá dětem svět dospělých a likviduje hranice mezi dětstvím a dospělostí.

Ve výchově je to obdobné – s dětmi se zachází jako s dospělými. Přestaly být jasné role: kdo vychovává koho? Děti necháváme rozkazovat, diskutujeme s nimi, aniž bychom nastavili pravidla – hranice. Platí to i ve sportu a v hrách. Tlak ctizádnostivých rodičů o co nejlepší výkon svých potomků odebírá dětem nenucenost, spontánnost, uvolněnost, dětské pojetí hry.⁶⁸

Mnohé mají od narození svůj pokojík, nebo jej získají ihned, jak odrostou dětské postýlce. Ještě před nástupem na základní školu má mnoho dětí počítač, televizi i mobilní telefon v dětském pokojíku. A děti jsou velmi zručné a dovedou velice brzy vše ovládat. Čím vyšší vybavenost médií, tím nižší sociální komunikace. Počítačové hry vystřídaly staré autodráhy, vláčky, stavebnice.

S internetem se otevírá dětem více nových světů, na které však nejsou připraveny. V tomto věku nejsou schopné uvědomit si rizika, která jim v těchto neznámých světech hrozí (zneužití osobních dat, apod.). O těchto negativěch se v obecné rovině nemluví, protože ani mnozí dospělí se v tomto neorientují. Děti jsou

⁶⁶ Reformace, on-line, dostupné na: <http://www.reformace.cz/zod/detske-idoly-cislo-30>

⁶⁷ Postman, N.: Ubavit se k smrti, Praha: Mladá fronta 1999, s. 52.

⁶⁸ Postman, N.: Ubavit se k smrti, Praha: Mladá fronta 1999, s. 98.

přeinformované, ví toho mnoho, i když ještě mnohým věcem nerozumí. Jejich vědění se skládá z úlomků, nevnímají ještě širší souvislosti. Tato přeinformovanost vede k únavě, neklidu a nesoustředěnosti dětí.

Ani komercializace (obchod) se dětem nevyhýbá. Reklama má dětského posluchače jako novou cílovou skupinu. Děti dostávají kapesné, které je mnohokrát větší než dříve. Malé děti se učí chtít nakupovat, a protože je mnoho poměrně levných věcí, nakupují ze svého kapesného jako dospělí.⁶⁹

Pokojíčky našich dětí se plní nepřeborným množstvím hraček a dárků. Rodiče, kteří nemají na děti čas, se vykupují dárky. Hračka slouží jako uklidňující tableta na jejich špatné svědomí. Paradoxně ale čím více hraček děti mají, tím spíše se spokojí jen s jedním oblíbeným autíčkem, medvídkem, panenkou. Častým a dlouhodobým sledováním televize a hraním na počítači se omezuje přirozená potřeba pohybu. Děti si skoro vůbec nehrají venku a ztrácí tak tvořivost a produktivitu. Vytrácí se radost z pohybu a postrádá se prožívání vlastního těla. Dostavuje se nedostatek podnětů a nezájem, sociální kontakty nebo skupinové hry ztrácejí na významu. Děti se musí denně rozhodovat stokrát častěji než dřívější generace dětí. Co si chceš dnes obléci, co chceš k obědu, na co se budeš dívat v televizi, ke kterému kamarádovi dnes půjdeš? Jakou hračku si dnes vezmeš do školy?

Děti jsou přetěžovány možností stále si vybírat z mnoha alternativ. Týká se to i jídla. Děti jedí jídla, která byla dříve vyhrazena pouze dospělým. Nezdravý spěch dnešního světa a konzumace hranolků, steaků, coly a přemíra vysoce kalorických doplňků v kombinaci s málem pohybu vede k vysokému procentu dětské obezity.

Důsledky přetěžování dětí jsou velmi zjevné. Přibývá konfliktů s rodiči, čas na snění vymizel, neexistují tajemství, úžas, možnost prožívat svět bezprostředně zblízka. K důsledkům tohoto vývoje patří duševní krize dětí. Ztrácejí jistotu, mají strach, nízké sebevědomí, nejsou psychicky ani emociálně stabilní. Ztrátou autority u rodičů chybí dětem vedení. Děti mají sklony k násilí.

Děti bez poslechu pohádek, kde má své nezastupitelné místo dobro a zlo, které je potrestáno, a při kterých se rozvíjí jejich fantazie, mravní výchova, tvořivost, sluchové vnímání, mají problémy se správnou výslovností a získáním slovní zásoby pro základní školu. Neméně důležitá je pro předškolní děti kresba, vybarvování, malování, stříhání a

⁶⁹ Postman, N.: Ubavit se k smrti, Praha: Mladá fronta 1999, s.102.

lepení. To má za následek problémy se správným držením tužky, pera a následným psaním ve škole. Tyto problémy jsou stále větší a častější.

V dnešním světě můžeme mluvit i o tzv. sexualizovaném dětství. S tématem sexu se děti setkávají velice brzy. Tabu přestávají být nedostupná. Sex se stává něčím normálním, neexistují žádné tajnosti v této oblasti. Děti se v ní vyznají dříve, než jim stačíme cokoliv vysvětlit. Předmanželský sex je něčím obecně přijímaným. Kdo zastává odlišný názor, je beznadějně staromódní. Děvčata často již ve školním věku začínají s užíváním antikoncepce a její dlouhodobé užívání vede k pozdější neplodnosti, různým nemocem a problémům.

Další problémy jsou při manželských krizích, kdy děti jsou vždy obětmi. Velké množství dětí vyrůstá u nevlastních rodičů nebo je vychovává jen jeden z rodičů. Rozbité manželství má vždy negativní dopad na děti. Nedostatek bezpečí, poruchy spánku, nechutenství, pocit viny, strach ze ztráty, agresivní a depresivní chování, emocionální nejistota – to jsou časté reakce na rozvod rodičů.

3.2 VLIV RODINNÉ VÝCHOVY DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH V DNEŠNÍCH ATHEISTICKÝCH RODINÁCH

O klasickou rodinu se vedou už dlouho spory. V dnešní uvolněné společnosti se stále více prosazují pouze partnerské vztahy, které umožňují snadnější odchod jednoho z partnerů od rodiny. Individualismus, nevázanost a střídání partnerů je častým jevem. Vztahy k vlastním rodičům jsou volné, nevázané. V současné kultuře je tolik věcí, zájmů, činností, různého požitkářství, které oddělují rodiče a jejich děti. Děti se musí svobodně rozhodovat o svém životě. Rodiče si mnohdy neví rady, jak své potomky vychovávat, děti naopak nevědí, jak se mají k rodičům chovat. Jsou stále samostatnější a velmi brzy žijí svůj vlastní život.

Jejich životní obsah charakterizuje surfování na internetu, party, televize, rozhlas, video, cédéčka, móda, mobilní telefony. Mají strach, aby něco nepropásly. Život si přece musí řádně užít, důležité je mít mnoho zážitků, ne žádnou nudu. Tento rychlý životní styl a stále střídání nových a nových nepolapitelných dojmů neumožňuje vznik pevné osobnosti. Mladá generace přebíhá od komunikace ke komunikaci, ale

světu a dění ve světě ve své podstatě moc nerozumí.⁷⁰ Mladí navazují spousty kontaktů, ale trvalejší vztahy postrádají. Jejich den je zcela vyplněn: škola, domácí úkoly, kroužky, skaut, hudebka, hokej, fitko, kadeřník. Vše chtějí stihnout a tak jim zbývá stále méně skutečně volného času k zamyšlení, k uvažování. Hledají vlastní způsoby, jak se vyrovnat s nedostatky v rodinných i ostatních sociálních vztazích a v prožívání. Často je nepřijatelným způsobem jejich chování jen touha po přijetí, po lásce. Upozorňují nás, že tu jsou, abychom je přijali a brali vážně.

Musíme si plně uvědomit, že děti nejsou viníci, ale oběti. Trpí za pedagogické experimenty konce minulého století, kdy se opět otevřel prostor pro uvolněný směr Pedocentrismus – dítě je středem pedagogického vesmíru. Určuje vše, co se bude ve výchově konat.

Antiautoritativní pedagogika ztroskotala, falešné výchovné ideály vědecký svět nekorigoval. Rodiče nemají sílu vymezovat dětem pevné hranice. Když se výchova nedaří, chopí se jí odborníci, po kterých se chce vše uvést zase do pořádku.

Krise dnešní rodiny není nová, od prvního hříchu bratrovraždou Kaina je mnoho rodin v krizi. Ale je i dost pozitivních zdravých rodin. Jozue říká za svou rodinu: „*Já a můj dům budeme sloužit Hospodinu*“.⁷¹ Typický ideál vyjadřuje kniha Přísloví „*Korunou starců jsou vnuci, ozdobou synů otcové*“.⁷² Proto je potřeba znovu objevit hodnoty rodiny.

4. KŘEŠŤANSKÁ VÍRA

Katolická církev chápe víru nejen jako přesvědčení o existenci Boha, ale také jako plné podřízení svého rozumu a vůle Bohu.⁷³ Víra je chápána jako lidský úkon, ale zároveň také milost (Boží dar), protože víra není založena na základě logiky. Víra je osobní vztah k Bohu. Bůh je živý, má osobní vztah ke každému člověku. Katolická církev klade důraz na faktické propojení víry se životem podle listu Jakubova: „*A tak je tomu s vírou: nemá-li skutky, je zcela mrtvá*“⁷⁴. Životní projevy křesťana jsou podle tohoto pohledu projevem jeho víry. Ta se nechápe pouze jako vnitřní postoj, ale jako

⁷⁰ Maturkanič, P.: 5x člověk, České Budějovice: Nakladatelství Jih 2010, s. 16.

⁷¹ Ekumenická komise: Bible, Praha: UCN 1979, s. 186. (Joz, 24, 15)

⁷² Ekumenická komise: Bible, Praha: UCN 1979, s.532. (Př. 17,16)

⁷³ Dokládál, P.: Cesta s Bohem, Koclířov u Svitav: Fatimský apoštolát, s. 6-7.

⁷⁴ Halas, František X., Halasová, D. : Jeruzalémská Bible, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2009, s. 2106 (Jak 2,17)

vnitřní postoj, který se projevuje činy. Víra, která věří v existenci Boha, v jeho slovo (Bibli) a věrouku církve a která se projevuje snahou poznat Boží vůli a plnit ji, což se projevuje láskou, je ctnost.⁷⁵

Hledat a rozvíjet křesťanskou víru není v dnešní současné situaci nijak snadné. Každý člověk se musí sám a naprosto osobně pro křesťanskou víru a následování Boha rozhodnout. Víra je plodem setkání milosti Boží a tajemství svobody člověka. Lidské čisté srdce musí učinit zásadní rozhodnutí, chce-li „vidět“ Boha a přijmout nabízenou Boží lásku, či nikoli.

Protože víra je darem milosti, nedá se druhým vnučovat. Křesťanská víra je ve své podstatě vyznáním Trojjediného Boha. Je cestou Božího následování a přijetím zjeveného Ježíše Krista. Je chápána jako pozitivní odpověď člověka vůči Bohu a jeho plánu spásy. Křesťanská víra má v životě jedince nezastupitelnou funkci. Přítomnost nebo nepřítomnost duchovního života má také zásadní vliv a dopad na utváření celé naší společnosti.

5. KŘESŤANSKÁ RODINNÁ VÝCHOVA

Rodina je pro Boha základním společenstvím rodičů a dětí, které nemá jinou alternativu. Rodiče jsou hlavními prvotními i celoživotními vzory dětem. Jak spolu jednají, jak se modlí, jak svou víru žijí – to vše budou děti napodobovat. Modlitba a požehnání je základem celé křesťanské výchovy. Děti se nepodaří přivést k víře automaticky. Jde o každodenní vědomí a promyšlené utváření podnětů – především společná modlitba, společná návštěva bohoslužeb, společná setkávání s ostatními věřícími rodinami, uctívání křesťanských svátků. Toto promyšlené a nenucené nasměrování dětí a celé rodiny k Bohu, utvářené především komunikací mezi rodiči, mezi sourozenci, mezi dětmi a Bohem, vede k nenucené a přesto usměřované výchově k víře.⁷⁶

Děti potřebují milující autoritu, správné vedení, bezpečí a ochranu, uznání, vymezení hranice svobody, potřebují kladné vzory, jasné hodnoty a normy. Potřebují mít možnost si popovídat s někým, kdo jim rozumí a kdo je usměrní. Při výchově jde o utváření charakteru a o důstojnost, nikoli o image, o to, jak budou vypadat.

⁷⁵ Wikipedie online, dostupné na:

http://cs.wikipedia.org/wiki/K%C5%99es%C5%A5ansk%C3%A1_v%C3%ADra

⁷⁶ Alberich, E., Dřimal, L.: Katechetika, Praha: Portál 2008, s. 120.

V křesťanské rodině děti ctí své rodiče. Ctít neznámá jen správné chování, je to postoj, respekt, přijetí nadřazené autority. Bible považuje respekt vůči rodičům za základ společného života.⁷⁷

Pavel říká v Ef 6,1 „*Děti, poslouchejte své rodiče, protože je to spravedlivé před Bohem*“.⁷⁸ Poslušnost, spravedlnost a podřízenost „v Pánu“ znamená, že Kristus stojí nade vším. Dává sílu a schopnost k poslušnosti a je sám tou autoritou, kterou je třeba milovat, ctít a poslouchat. Příkladem správné úcty vůči rodičům je sám Ježíš, který své rodiče poslouchal, i když se jako Pán celého světa podřizovat nemusel. Šalamoun to vše vyjadřuje takto „*Můj synu, poslouchej otcovo kázání a matčiny poučování neopovrhuj*“.⁷⁹

Kázeň je ve skutečnosti proces, jak vést děti k odpovědné křesťanské dospělosti. Do konce svého dospívání by měly získat celoživotní praxi hlavních sedmi ctností. Jimi jsou víra, naděje, láska, moudrost, spravedlnost, statečnost a mírnost. V rodině je třeba pracovat jako společný tým a být příkladem hodným k následování.

Rodiče by neměli dovolovat to, co neschvalují. Ustupují-li rodiče od toho, co považují za nesprávné, děti to dobře poznají a nechají později zaplavit své svědomí „cítěním“ vrstevníků a pokušením světa. Jestliže rodiče zklamou, když jsou děti malé, mohou ztratit vliv na jejich dospívání.

⁷⁷ Montessori, M.: Tajuplné dětství, Praha: SPS 1998, s. 24.

⁷⁸ Ekumenická komise: Bible, Praha: UCN 1979, s.928. (Ef 6,1)

⁷⁹ Ekumenická komise: Bible, Praha: UCN 1979, s.521. (Př. 1,8)

1. VÝZKUM

Výzkum budu provádět proto, abych zjistila, jaké jsou hlavní vlivy výchovy a jak působí na získání základů křesťanské víry a utváření křesťanského života předškolních dětí a žáků první třídy základní školy a dospívající mládeže. Jsou-li tyto vlivy plnohodnotné, či jen částečné nebo nepodstatné v ovlivňování dětí a mládeže pro získávání křesťanské víry.

Výzkumný soubor budou tvořit děti před nástupem do základní školy a žáci první třídy základní školy (od pěti do osmi let věku). Druhou skupinou bude dospívající mládež z druhého stupně základní školy, střední školy a Biskupského gymnázia J. N. Neumanna a Církevní základní školy v Českých Budějovicích (od jedenácti až dvanácti let do devatenácti až dvaceti let věku).

1.1 CÍL VÝZKUMU

Zjistit, zda děti a dospívající mládež v dané farnosti a na církevních školách mateřské, základní a osmiletém gymnáziu v Českých Budějovicích mají základní informace o křesťanství.

Zjistit hlavní vlivy výchovy a jejich působení na získání základů křesťanské víry výše uvedených dětí a dospívajících.

Popsat působící vlivy v oblasti křesťanské výchovy na utváření křesťanského života dětí a dospívajících v dané farnosti.

2. METODOLOGIE VÝZKUMU

Pro dosažení prvního cíle výzkumu použiji metodu testování – provedu rozbor orientačních testů křesťanských vědomostí předškolních dětí a žáků první třídy základní školy, žáků druhého stupně základní školy a nižších tříd osmiletého gymnázia a studentů středních škol a vyšších tříd osmiletého gymnázia.

Druhý cíl výzkumu bude dosažen dotazníkovým šetřením – provedu rozbor vyplněných dotazníků, týkajících se různých vlivů výchovy, které mohou ovlivnit získání základů křesťanské víry a utváření křesťanského života.

Třetí cíl provedu popisem vlivů výchovy působících na děti a dospívající mládež v dané farnosti k utváření jejich křesťanského života.

2.1 METODA TESTOVÁNÍ

Testy budou prováděny ve školním prostředí a na dané fázi při výuce náboženství a při pravidelném pátečním setkávání dospívající mládeže. Testy děti dopředu nebudou znát. Dětem nebude zasahováno do jejich odpovědí. Testy budou ponechány dětem a dospívajícím potřebně dlouhou dobu k jejich vyplnění. Testy u předškolních dětí budou prováděny individuálně. Předškolním dětem, které neumí číst ani psát, jednotlivé otázky testu dvakrát hlasitě přečtu a přesnou odpověď zapíši. Všechny dětské odpovědi potvrdím souhlasem. Budu vytvářet sice tzv. falešnou zpětnou vazbu, ale ta na předškolní děti působí motivačně.

2.1.1 VĚDOMOSTNÍ TEST

KŘESŤANSKÝ VĚDOMOSTNÍ TEST

Součástí mého výzkumu je i tento vědomostní test. Test je anonymní a zjištěné výsledky použiji pouze pro studijní účely. Prosím o stručné odpovědi hned vedle otázek.

Předem velice děkuji za spolupráci.

1. Kdo je pro Tebe Bůh?
2. Co znamená Trojjediný Bůh?
3. Co je to Bible?
4. Jak se Bible dělí a co je mezníkem mezi oběma částmi?
5. Kdo se zachránil při potopě světa?
6. Kdo vyvedl izraelský národ z Egypta?
7. Kdo se stal prvním králem v izraelském národě?
8. Který král vybudoval jeruzalémský chrám?
9. Kam byl odveden izraelský národ do vyhnanství?
10. Který prorok předpověděl narození Mesiáše?
11. Kdo je pro Tebe Ježíš Kristus?
12. Kde se Ježíš narodil?
13. V kolika letech začíná Ježíšovo veřejné působení?
14. Kolik si Ježíš vybral apoštolů?
15. Jaký byl Ježíšův první zázrak?
16. Co si připomínáme na Květnou neděli?

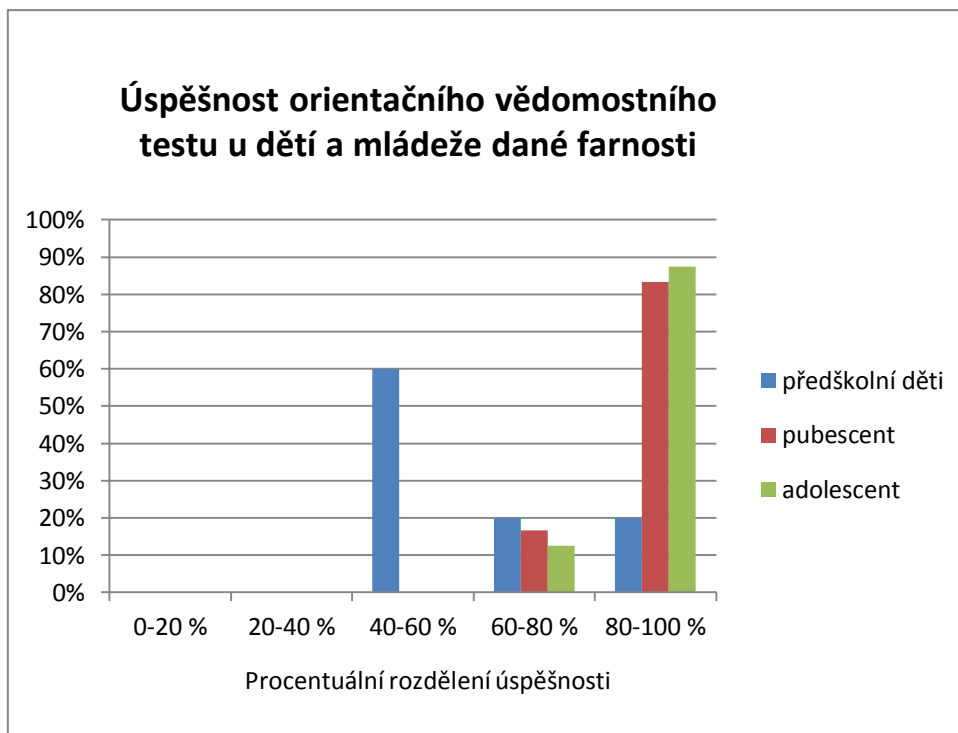
17. Jakou svátost ustanovil Ježíš při poslední večeři?
18. Jak se jmenoval apoštol, kterého Ježíš ustanovil svým nástupcem?
19. Kdo Ježíše zradil?
20. Jakým způsobem Ježíš zemřel a kde?
21. Co se stalo třetí den po Ježíšově smrti?
22. Jak se jmenoval apoštol, který stál s Marií pod křížem?
23. Jak se jmenoval apoštol, který neuvěřil, že Ježíš vstal z mrtvých?
24. Kdo je smírnou obětí za naše hříchy?
25. Co je to hřích?
26. Kolik máme svátostí?
27. Jak se nazývají jednotlivé dny svatého Tridua ve Svatém týdnu?
28. Co slavíme o velikonocích?
29. Co se stalo o Letnicích?
30. Jak se jmenuje současná hlava církve?

31. Kolik Ti je let?
 - a. Předškolní dítě
 - b. Žák 1. třídy základní školy
 - c. Žák 6. - 9. třídy základní školy / nižší stupeň biskupského gymnázia/
 - d. Student střední školy / vyšší stupeň biskupského gymnázia/

2.1.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU PROVEDENÉHO METODOU TESTOVÁNÍ

Test byl proveden u čtyřset respondentů. Třistašedesát respondentů bylo žáky a studenty Biskupského gymnázia J. N. Neumanna a Církevní základní školy v Českých Budějovicích a Církevní MŠ „U sv. Josefa“ v Českých Budějovicích a čtyřicet respondentů bylo z dané farnosti.

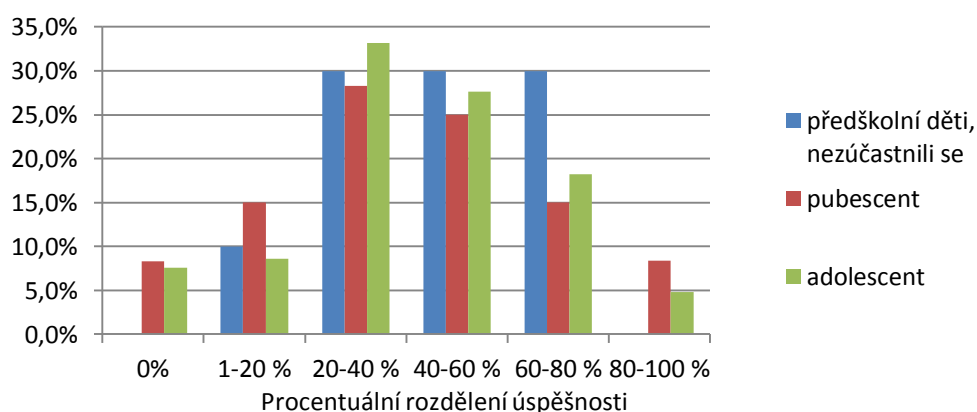
Důležité pro posouzení základů křesťanské víry byla otázka č. 1 - Kdo je pro Tebe Bůh? Podle odpovědí je možné předpokládat vztah dítěte, studenta k Bohu. Byla to první otázka, takže na ni děti a studenti měli dostatek času na rozmyšlení a i stručná odpověď, byla-li výstižná, svědčí o určitém vztahu dítěte s Bohem. Když i ostatní informovanost byla dobrá, bylo patrné, že biblické informace nejsou jen něčím naučeným, ale vnitřně cítěným.

U dané farnosti byli respondenti pravidelnými žijícími křesťany a prokázalo se to i v orientačním vědomostním a znalostním biblickém testu, který vyplnili s vysokou úspěšností. V testu jsem porovnávala úspěšnost pubescentů i adolescentů samostatně.

Z těchto testů je patrná biblická informovanost v plném rozsahu: orientační znalosti ze Starého zákona, orientační znalosti z Nového zákona i všeobecné křesťanské znalosti. Poměrně velké procento úspěšnosti jsem zaznamenala i u malých dětí. 40% předškolních dětí a žáků 1. třídy ZŠ se pohybovalo v rozmezí 60-100% úspěšnosti. Z výše uvedeného grafu je patrné, že chodí-li děti pravidelně na mši svatou, pravidelným opakováním liturgie a textů Písma si děti tyto informace stále oživují a trvaleji ukládají do svého vědomí. Vždyť opakování je matka moudrosti. Není-li ale pravidelnost v navštěvování mše svaté, jsou informace povrchní a nestabilní.

Úspěšnost orientačního vědomostního testu u dětí a mládeže Biskupského gymnázia J. N. Neumanna a Církevní ZŠ v Č. Budějovicích

Dospívající respondenty z Biskupského gymnázia a CZŠ v Českých Budějovicích jsem úmyslně porovnávala samostatným procentuálním zhodnocením, aby byla patrná rozdílná informovanost těchto věkových skupin.

8,3% pubescentů a 7,6% adolescentů uvedlo, že jsou nevěřící a test nevyplnilo.

Průměrným zhodnocením správných odpovědí jsem zjistila, že nejvíce respondentů se v biblické informovanosti pohybuje v rozmezí 20 – 40% znalostí.

Některé odpovědi na otázku: (Kdo je pro Tebe Bůh?) byly opravdu zajímavé. Citují: „*Ten, který soudí u nebeské brány, kam patří moje duše*“, „*Někdo, kdo ovládá spravedlivě celý svět*“, „*Někdo, na koho se mohu obrátit, aby mi dodal sílu*“, „*Síla, která nám napovídá, jak lépe žít*“. Tyto odpovědi uvedli dospívající s průměrným vyhodnocením testu v rozmezí 70-100%.

Také bylo dosti odpovědí, jejichž průměrné zhodnocení testu se pohybovalo v rozmezí 0-50% a byly typu: „*Někdo, kdo je pro některé lidi všechno, ale já v něj nevěřím*“, „*Někdo, ve kterého je hezké věřit, ale neměli bychom se tomu podávat hodně*“, „*Bůh podle mě neexistuje, ale jeho představa nám zaručí/umožní morálku*“, nebo „*Smyslená postava*“.

Velké zastoupení měly odpovědi typu: „*Něco nad námi*“, „*Nadpřirozeno*“. Některé odpovědi ukázaly na strach dospívajících interpretovat – popsat jejich vztah k Bohu. Je mnoho lidí, co se bojí stát za svým přesvědčením. Raději se jej vzdají, není-

li tento vztah hluboký a intenzivní, není-li každodenní žitou záležitostí. V tomto případě je oprávněná obava o ztrátu víry. Příležitostí a nabídek jak o víru přijít je mnoho. Přátelé-kamarádi nestabilního, povrchního věřícího svedou rychle. Pokud děti a mládež víru opravdu žijí, je naopak pravděpodobné, že se o víře nebojí svědčit, ba naopak dokáží doprovázet a svým jednáním přesvědčit i své kamarády. K tomu musí být ale ponechán prostor pro působení Ducha svatého.

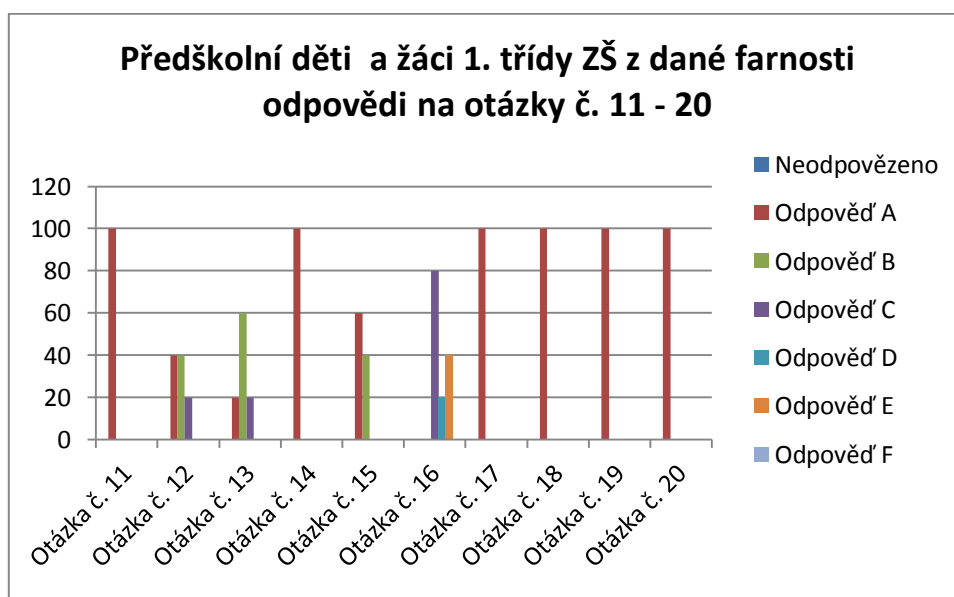
2.2. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Abych zjistila a mohla porovnat, které vlivy výchovy převážně působí na předškolní děti včetně žáků první třídy základní školy a dospívající mládež z hlediska utváření základů křesťanské víry a jejího následného prohlubování, zpracuji dotazník, který bude anonymní a ve kterém se budu ptát konkrétními otázkami zaměřenými na vlivy výchovy k Bohu: v rodině, mezi kamarády ve škole a ve farnosti, křesťanskou četbou, sledováním křesťanského vysílání v televizi, etickým cítěním, při aktivitách ve farnosti a v jiné osobní spiritualitě. Tázaní budou odpovídat písemně na otázky tištěného formuláře. Otázky budou kladeny obecně i specificky a vyplnění dotazníku bude formou zakroužkování patřičné odpovědi z dané nabídky, nebo formou krátkého popisu situace. Na základě vyplněných dotazníků vyhodnotím názory a postoje dětí a mládeže a pokusím se zjistit, do jaké míry tyto vlivy výchovy zakládají a upevňují vztah dětí a mládeže k Bohu. Nemusíme hledat hluboké otázky, abychom zjistili, jestli Bůh a křesťanská víra má pro děti a dospívající mládež nějaký význam. Četba a zamýšlení se nad textem Bible i jiné křesťanské literatury, etické cítění k otázkám potratů, eutanázie, restitucím církevního majetku, odříct se „něčeho“ pro Boha, dobrovolná návštěva kostela, pomoc při aktivitách ve farnosti, to vše jsou pozitivní vlivy výchovy člověka, ukazující na snahu o vybudování opravdového hlubokého vztahu s Bohem.

2.2.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU PROVEDENÉHO DOTAZNÍKOVÝM ŠETŘENÍM

Dotazníkové šetření jsem prováděla v dané farnosti a v církevní mateřské škole a na Biskupském gymnáziu J. N. Neumanna a Církevní základní škole v Českých Budějovicích. Pro vyhodnocení jsem měla k dispozici 400 kusů vyplněných dotazníků. 40 kusů vyplněných dotazníků bylo vyplněno z dané farnosti, ostatní byly vyplněny ve výše uvedených školách v Českých Budějovicích. Dotazník byl nedílnou součástí testu všeobecných křesťanských vědomostí. Byl dětem a studentům předložen vždy na začátku vyučovací hodiny a byla jim poskytnuta přiměřeně dlouhá doba na jeho zpracování (cca 25 minut). Rozborem vyplněných dotazníků, týkajících se vlivů výchovy působících na utváření křesťanského života dětí a dospívající mládeže, jsem dosáhla následujících výsledků, které jsem zanesla do grafu dle jednotlivých otázek v dotazníku. Pro přehlednější orientaci jsem použila barevné rozlišení procentuálního znázornění typů odpovědí. Z vyplněných a odevzdaných dotazníků včetně testů je patrné, že někteří studenti nebyli ochotni spolupracovat a dotazník vyplnili pouze konstatováním „*Nevěřím, nechodím do kostela.*“ V grafickém zpracování jsou zahrnuty i tyto odpovědi – v kolonce „nevyplněno“. Porovnávala jsem nejprve odpovědi předškolních dětí a žáků 1. třídy z dané farnosti. Dále odpovědi dospívajících z dané farnosti. Následně odpovědi předškolních dětí z CMŠ „U sv. Josefa“ a žáků 1. třídy CZŠ v Českých Budějovicích. Čtvrtou skupinou mého výzkumu byli dospívající z Biskupského gymnázia v Českých Budějovicích.

1. SKUPINA – PŘEDŠKOLNÍ DĚTI A ŽÁCI 1. TŘÍDY ZŠ Z DANÉ FARNOSTI.

Na 1. otázku (Kdo je tím prvním, kdo Ti řekl „něco“ o Bohu?) všechny děti z farnosti shodně uvedly, že první kontakt s vírou proběhl v rodině, prostřednictvím rodičů a prarodičů.

Ti byli těmi prvními, co hlásali Boží pravdy, co je vzali a berou s sebou do kostela a farnosti, přivádí je k Bohu, jak je patrné z odpovědí na 3. otázku (Navštěvuješ mši svatou s rodiči, prarodiči?).

Protože společenství věřících v dané farnosti je aktivní, 80% dotázaných uvedlo, že docházejí na náboženskou výchovu, která se vyučuje na faře- otázka č. 4. V dotazu na mravní jednání byla zaznamenána většinou odpověď: „ *Snažím se dodržovat Desatero* “.

Určitý vztah k Bohu vyjádřený v 5. otázce (Vadí Ti, že musíš jít do kostela, na náboženství, farní akci, když v televizi dávají zajímavý film, pořad, nebo když si nemůžeš hrát s kamarády, nebo nemůžeš na trénink?) potvrdilo zápornou odpovědí 40% respondentů, kladnou odpovědí 40% a 20% uvedlo, že někdy.

Na 6. otázku (Sleduješ křesťanské televizní nebo rozhlasové pořady? Jakým způsobem Tě ovlivňují?) odpovědělo 40% respondentů ano, 40% ne a 20% občas. Pohled na odpověď naskýtá 2 možnosti. Buď děti tento druh televizních pořadů nezajímá, nebo nejsou příliš častými účastníky televizního vysílání- mají jiné zájmy.

V 7. otázce (Chodíš do kostela ze setrvačnosti, popřípadě kvůli rodičům, příteli/přítelkyni, protože Tě nezajímá hlubší poznání Boží lásky?) 20% odpovědělo kladně, 80% odpovědí bylo záporných.

Na 8. otázku (Umiš druhým vysvětlit, proč věříš v Boha – Bohu?) všech 100% respondentů odpovědělo. Například citují: „*protože mi pomáhá*“, „*abych byl hodný*“.

9. otázku (Posmívají se Ti, nebo Tě vyřazují z kolektivu kamarádi ve škole, protože věříš v Boha, modlíš se, chodíš do kostela, na náboženství?) nepotvrdilo kladně pouze 20% tázaných, 80% tázaných potvrdilo, že mnozí spolužáci ve škole ještě nedokáží pochopit, uvědomit si, že v jednání a názorech se můžeme vzájemně odlišovat. Že trend společnosti nemusí shodně zastávat všichni její členové. Právě tato skutečnost může oslabit teprve začínající víru malých dětí.

Na 10. otázku (Dokážeš se pro Boha „něčeho“ vzdát,(držet půst, odepřít si pěkný film, odepřít si „něco“ koupit) nebo pro Něho „něco“ dobrého udělat? (pomoc druhým apod.)) všichni respondenti odpověděli kladně.

Na 11. otázku (Jsi věřící? Vyznáváš osobní křesťanskou spiritualitu?) jsem zaznamenala 100% kladných odpovědí.

Na otázku č.12. (Čteš Bibli a přemýšlíš nad čteným textem?) odpovědělo 60% tázaných, že čte a prohlíží si Bibli a 40% tázaných odpovědělo záporně.

Na otázku č.13. (Čteš jiné křesťanské knihy, noviny, časopisy? Proč Tě zajímají?) odpovědělo 20% dětí: ano a 60% se nezajímá o četbu ostatní křesťanské literatury, 20% dětí odpovědělo, že občas.

Postoj vládních představitelů v otázce č.14 (Zajímá Tě postoj vládních představitelů k náboženským otázkám?) z etického důvodu zatím nikoho z malých dětí nezajímá.

60% tázaných dětí označilo v otázce č.15 (Jak vnímáš ve svém životě Boha: jako), písmeno a): Spravedlivého soudce, který bude soudit Tvůj život a 40% tázaných dětí písmeno b): Laskavého otce, kterému můžeš důvěřovat, ale máš k němu respekt.

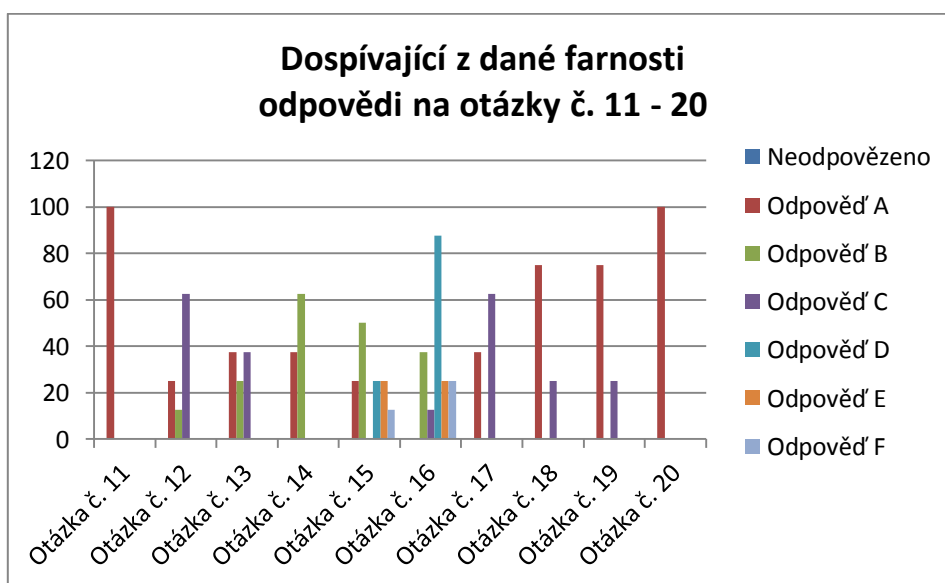
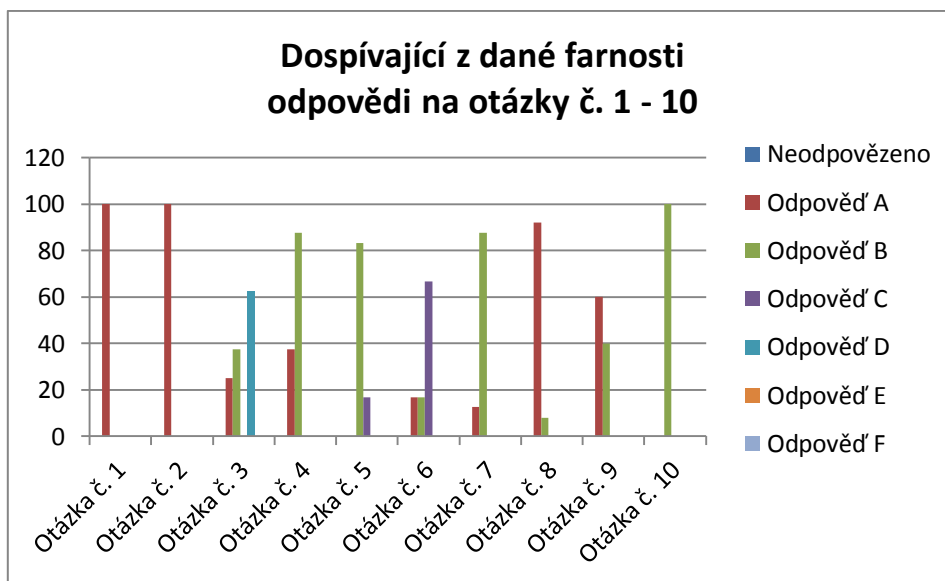
Na otázku č.16 (Zapojuješ se aktivně do života ve své farnosti?) bylo uvedeno: 80% dětí ministruje, 40% dětí přináší obětní dary a 20% pomáhá ve farnosti

Na otázky č.17, 18, 19 , které nasvědčují pozitivním vztahům a vzájemnému přijetí v rodině a společnému slavení neděle, všichni odpověděli kladně.

Na 20. otázku (Aplikuješ křesťanské principy v každodenním životě?) odpověděli všichni kladně, citují: „*snažím se poslouchat, někdy to nejde.*“

Z výše uvedeného rozboru dotazníkového šetření vyplývá, že u malých dětí je primární vliv výchovy rodina, která podle svého smýšlení vede děti k poznání Boží pravdy aktivní účastí na bohoslužbě, docházkou na výuku náboženství, účastí a pomocí při farních setkáváních, četbou Bible, účastí na setkáváních dětí a mládeže v dané farnosti. Školní děti z 1. třídy získávají zkušenosti z prostředí školy a spolužáků, kteří ještě nechápu, že nemusí mít všichni jednotný názor. Proto se jim nevěřící děti často posmívají. Je velice důležité, aby věřící rodiče svým dětem správně objasnili tento postoj nevěřících dětí.

2. SKUPINA – DOSPÍVAJÍCÍ Z DANÉ FARNOSTI

Na 1. otázku (Kdo je tím prvním, kdo Ti řekl „něco“ o Bohu?) všichni dospívající shodně označili rodiče. Rodiče byli prvními zvěstovateli Božího slova a směřovali své děti po cestě k Bohu.

Je to patrné ze 100%tního zhodnocení odpovědí na 2. otázku (Ovlivnily tyto informace Tvůj vztah k Bohu?)

3. otázku vyhodnotili respondenti takto: 62,5% navštěvuje mši sv. s rodiči pravidelně, 37,5% chodí na mši sv. s kamarády, 25% se vyptávalo na další informace rodičů a kamarádů.

4. otázka (Chodíš/chodil jsi na hodiny náboženství a jak Tě oslovily v Tvém mravním jednání?) byla zodpovězena takto: na výuku náboženství do školy nebo na faru docházelo 100% respondentů a odpověď na dotaz: jak Tě oslovily v Tvém mravním jednání, byla většinou typu: „alespoň jeden dobrý skutek denně“, „dodržuji Boží zákon“, „chodím co nevíce k svatému přijímání“, „snažím se nezarmoutit Boha“.

5. Otázka ukazuje na určitý vztah člověka k Bohu. Jsme-li ochotni vstát a jít, nebo podléháme lenosti a necháme se ovládat světskými věcmi. (Vadí Ti, že musíš jít do kostela, na náboženství, farní akci, když v televizi dávají zajímavý film, pořad nebo když si nemůžeš hrát s kamarády, nebo nemůžeš na trénink?) 83,3% odpovědělo: ne a 16,7% někdy.

Na 6. otázku (Sleduješ křesťanské televizní nebo rozhlasové pořady? Jakým způsobem Tě ovlivňují?) odpovědělo 16,7% respondentů ano, 16,7% ne a 66,6% občas. Z odpovědí je zřejmé, že 83,3% respondentů sleduje alespoň občas křesťanské vysílání.

V 7. otázce (Chodíš do kostela ze setrvačnosti, popřípadě kvůli rodičům, příteli/přítelkyni, protože Tě nezajímá hlubší poznání Boží lásky?) 12,5% odpovědělo kladně, 87,5% odpovědí bylo záporných.

Na 8. otázku (Umíš druhým vysvětlit, proč věříš v Boha – Bohu?) 8% respondentů odpovědělo že: ne. Ostatních 92% odpovědí bylo kladných. Například citují: „Pomohl mi v tolika situacích, z kterých jsem nevěděla východisko, že nemám důvod nevěřit“, „Již tolikrát jsem se přesvědčila, že Bůh je se mnou. Cítím jeho přítomnost“, „že Bůh je všemohoucí a otec nás všech“.

9. otázku (Posmívají se Ti, nebo Tě vyřazují z kolektivu kamarádi ve škole, protože věříš v Boha, modlíš se, chodíš do kostela, na náboženství?) potvrdilo souhlasem 60% respondentů, 40% udalo, že nikoli. Více jak polovina dospívajících má určitý problém s prezentací své víry a naráží na nepochopení okolní skupiny. Právě tento vliv může negativně ovlivnit další zrání dospívajících ve víře. Nepřijetí kolektivem vrstevníků – spolužáků začne nahlodávat ne ještě zcela stabilní křesťanskou víru dospívajících. Nenaudou-li dospívající pro svůj problém pochopení a správné objasnění, podporu u věřících, mohou být tyto otázky neshod s okolím hlavním důvodem, proč dospívající věřící jedinci se začnou od křesťanské víry vzdalovat. Zde se nabízí velké pole působnosti pro správné působení duchovního otce, jak dovede tyto jedince oslovit.

Na 10. otázku (Dokážeš se pro Boha „něčeho“ vzdát, (držet půst, odepřít si pěkný film, odepřít si „něco“ koupit) nebo pro Něho „něco“ dobrého udělat? (pomoc druhým apod.)) všech 100% respondentů odpovědělo: ano občas.

Na 11. otázku (Jsi věřící? Vyznáváš osobní křesťanskou spiritualitu?) jsem zaznamenala 100% kladných odpovědí, z toho 45% respondentů potvrdilo, že jsou členy Neokatechumenátního hnutí.

Na 12. otázku (Čteš Bibli a přemýšlíš nad čteným textem?) odpovědělo kladně 25% tázaných, 62,5% odpovědělo občas, 12,5% odpovědělo záporně.

Na 13. otázku (Čteš jiné křesťanské knihy, noviny, časopisy? Proč Tě zajímají?) jsem zaznamenala 37,5% kladných odpovědí, 37,5% dotázaných odpovědělo, že občas si přečte nějakou katolickou literaturu a 25% bylo záporných odpovědí.

Otázku č.14 (Zajímá Tě postoj vládních představitelů k náboženským otázkám?) vyhodnotilo 62,5% tázaných souhlasem, to znamená, že mládež se zajímá o dění ve společnosti a snaží se z etického hlediska vyhodnotit situaci. 37,5% odpovědělo záporně.

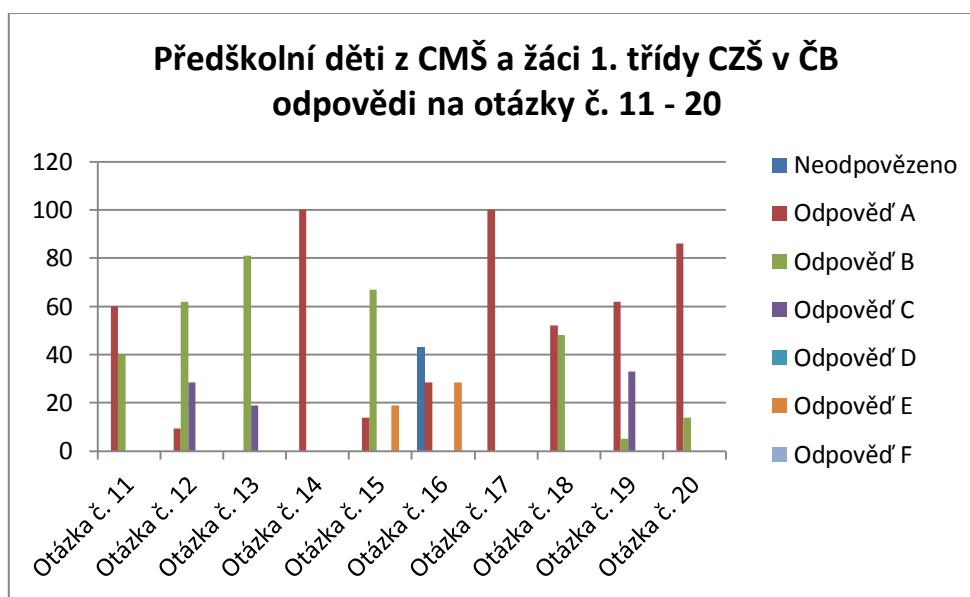
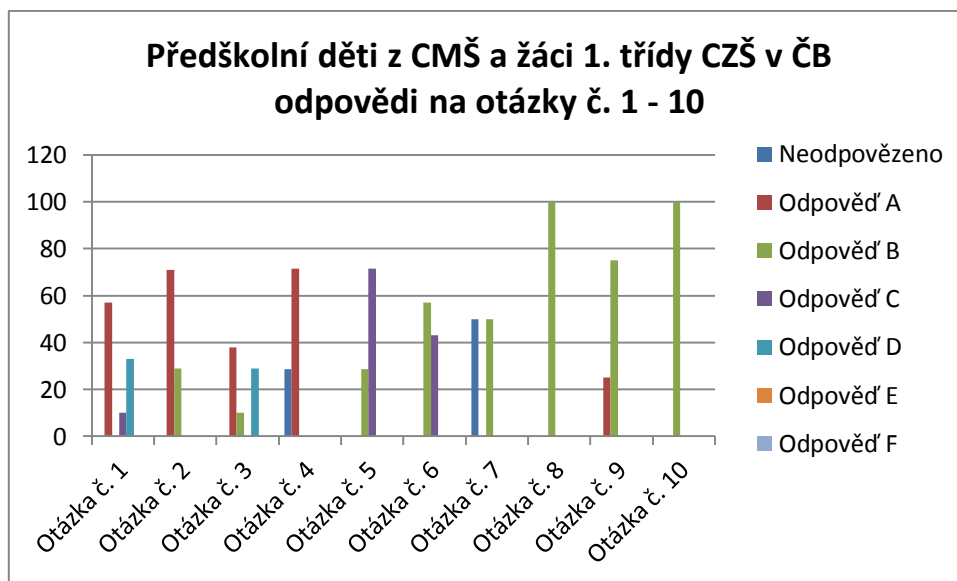
Na 15. otázku (Jak vnímáš ve svém životě Boha: jako) mělo 25% zastoupení odpověď a) Spravedlivého soudce, který bude soudit Tvůj život, 50% odpověď b): Laskavého otce, kterému můžeš důvěřovat, ale máš k němu respekt, 25% odpověď d) Dokonalou lásku, která za každé situace čeká na Tvé svobodné „ano“ a 25% odpověď e) Dobrého kamaráda, kterému můžeš vše říct, jako svým vrstevníkům.

Na otázku č.16 (Zapojuješ se aktivně do života ve své farnosti?) bylo uvedeno: 37,5% čte čtení při bohoslužbách, 12,5% ministruje, 87,5% pomáhá ve farnosti, 25% přináší obětní dary a 25% zpívá v chrámovém sboru.

Na otázky č.17, 18, 19, které nasvědčují pozitivním vztahům a vzájemnému přijetí v rodině a společnému slavení neděle, odpovědělo 75% tázaných kladně, 25% tázaných také kladně ale občas, v otázce 19 odpovědělo 25% nepamatuji si.

Na 20. otázku (Aplikuješ křesťanské principy v každodenním životě?) odpověděli všichni kladně, citují: „*snažím se pomáhat a dělat Bohu radost. Má na mě čas, rozumí a pomáhá mi, on slepuje střípky mého života*“.

3. SKUPINA – PŘEDŠKOLNÍ DĚTI Z CMŠ A ŽÁCI 1. TŘÍDY CZŠ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Na 1. otázku (Kdo je tím prvním, kdo Ti řekl „něco“ o Bohu?) uvedlo 57% respondentů, že první kontakt s vírou proběhl v rodině, prostřednictvím rodičů a 10% respondentů se o Bohu dovědělo od kamarádů a 33% respondentů uvedlo, že první kontakt s Bohem byl zprostředkován prostřednictvím kněze.

Na 2. otázku (Oslovily Tě nějak tyto první informace o Bohu?) odpovědělo 29% respondentů záporně, 71% kladně.

Na 3. otázku (jakým způsobem Tě informace o Bohu oslovily?) odpovědělo 38% respondentů, že se vyptávalo rodičů nebo kamarádů a 39% začalo docházet na mši svatou.

Na 4. otázku 71,5% dotázaných uvedlo, že docházejí na náboženskou výchovu, která se vyučuje ve škole a 28,5% neodpovědělo.

Určitý vztah k Bohu vyjádřen v 5. otázce (Vadí Ti, že musíš jít do kostela, na náboženství, farní akci, když v televizi dávají zajímavý film, pořad nebo když si nemůžeš hrát s kamarády, nebo nemůžeš na trénink?) potvrdilo zápornou odpovědí 28,6% respondentů a 71,4% uvedlo, že někdy.

Na 6. otázku (Sleduješ křesťanské televizní nebo rozhlasové pořady? Jakým způsobem Tě ovlivňují?) odpovědělo 57% respondentů záporně a 43% respondentů někdy.

V 7. otázce (Chodíš do kostela ze setrvačnosti, popřípadě kvůli rodičům, příteli/přítelkyni, protože Tě nezajímá hlubší poznání Boží lásky?) 50% neodpovědělo a 50% odpovědí někdy.

Na 8. otázku (Umiš druhým vysvětlit, proč věříš v Boha – Bohu?) všech 100% respondentů odpovědělo záporně, že neumí.

Na 9. otázku (Posmívají se Ti, nebo Tě vyřazují z kolektivu kamarádů ve škole, protože věříš v Boha, modlíš se, chodíš do kostela, na náboženství?) záporně odpovědělo 75% tázaných, 25% tázaných potvrdilo, že mnozí spolužáci ve škole se věřícím dětem posmívají. Právě tato skutečnost může oslabit teprve začínající víru malých dětí.

Na 10. otázku (Dokážeš se pro Boha „něčeho“ vzdát, (držet půst, odepřít si pěkný film, odepřít si „něco“ koupit) nebo pro Něho „něco“ dobrého udělat? (pomoc druhým apod.)) všichni respondenti odpověděli ano občas.

Na 11. otázku (Jsi věřící? Vyznáváš osobní křesťanskou spiritualitu?) jsem zaznamenala 60% kladných a 40% záporných odpovědí.

Na otázku č.12 (Čteš Bibli a přemýšlíš nad čteným textem?) odpovědělo 9,5% tázaných, že čte a prohlíží si Bibli a 61,9% tázaných odpovědělo záporně a 21,6% odpovědělo, že občas.

Na otázku č.13 (Čteš jiné křesťanské knihy, noviny, časopisy? Proč Tě zajímají?) odpovědělo 19% dětí občas ano a 81% se nezajímá o četbu ostatní křesťanské literatury.

Postoj vládních představitelů v otázce č.14 (Zajímá Tě postoj vládních představitelů k náboženským otázkám?) zatím nikoho z malých dětí nezajímá.

14% tázaných dětí označilo v otázce č.15 (Jak vnímáš ve svém životě Boha: jako), písmeno a): Spravedlivého soudce, který bude soudit Tvůj život a 67% tázaných dětí písmeno b): Laskavého otce, kterému můžeš důvěřovat, ale máš k němu respekt a 19% tázaných dětí písmeno e) Dobrého kamaráda, kterému můžeš vše říct, jako svým vrstevníkům.

Na otázku č.16 (Zapojuješ se aktivně do života ve své farnosti?) bylo uvedeno: 43% neodpovědělo, 28,5% odpovědělo záporně, 28,5% dětí přináší obětní dary

Na otázku č.17, která nasvědčuje pozitivním vztahům a vzájemnému přijetí v rodině odpovědělo 100% respondentů kladně,

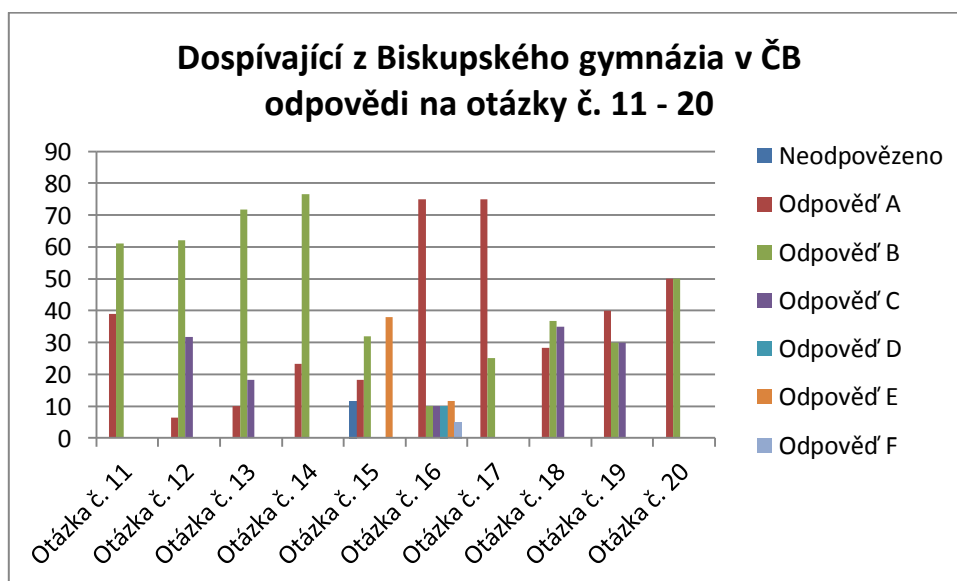
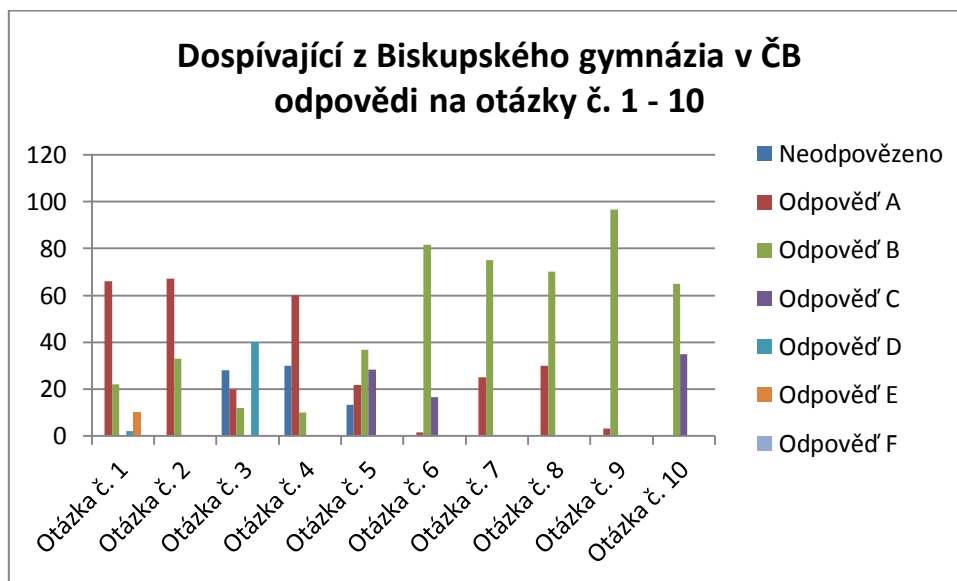
Na 18. otázku (Slavíte neděle v rodinném kruhu) bylo 48% záporných odpovědí.

Na 19. otázku (kdy jsi byl naposledy s rodiči na procházce uvedlo 33% respondentů, že si nepamatují.

Na 20. otázku (Aplikuješ křesťanské principy v každodenním životě?) odpovědělo 86% ano 14% ne.

Z výše uvedeného rozboru dotazníkového šetření vyplývá, že u dětí z 1. třídy CZŠ se vyskytuje i dosti nezodpovězených otázek. Zarážející je skutečnost, že skoro polovina malých dětí neslaví neděli společně v rodinném kruhu.

4. SKUPINA – DOSPÍVAJÍCÍ Z BISKUPSKÉHO GYMNÁZIA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Na 1. otázku (Kdo je tím prvním, kdo Ti řekl „něco“ o Bohu?) respondenti označili v 66% rodiče, v 22% prarodiče, ve 2% tech kněze a v 10% učitele.

Na 2. otázku (Ovlivnily tyto informace Tvůj vztah k Bohu?) respondenti uvedli v 67% ano a v 33% ne.

3. otázku (jakým způsobem Tě informace o Bohu oslovily?) vyhodnotili respondenti takto: 28% neodpovědělo, 20% se vyptávalo na další informace rodičů a

kamarádů, 12% chodí s kamarády na setkávání mladých s duchovním a 40% navštěvuje mši svatou s rodiči nebo prarodiči.

4. otázka (Chodíš/chodil jsi na hodiny náboženství a jak Tě oslovily v Tvém mravním jednání?) byla odpovězena takto: 30% respondentů neodpovědělo, na výuku náboženství do školy dochází 60% respondentů, na faru docházelo 10% respondentů a odpověď na dotaz: (jak Tě oslovily v Tvém mravním jednání?) byla většinou typu: „*snažím se být dobrý, slušný*“.

5. otázka ukazuje na určitý vztah člověka k Bohu. Jsme-li ochotni vstát a jít, nebo podléháme lenosti a necháme se ovládat světskými věcmi. (Vadí Ti, že musíš jít do kostela, na náboženství, farní akci, když v televizi dávají zajímavý film, pořad nebo když si nemůžeš hrát s kamarády, nebo nemůžeš na trénink?) 13,3% neodpovědělo, 21,7% odpovědělo ano, 36,7% odpovědělo ne a 23,8% někdy.

Na 6. otázku (Sleduješ křesťanské televizní nebo rozhlasové pořady? Jakým způsobem Tě ovlivňují?) odpovědělo pouze 1,7% respondentů ano, 81,6% respondentů ne a 16,7% někdy. Z odpovědí je zřejmé, že hodně velké procento respondentů vůbec nesleduje křesťanské vysílání.

V 7. otázce (Chodíš do kostela ze setrvačnosti, popřípadě kvůli rodičům, příteli/přítelkyni, protože Tě nezajímá hlubší poznání Boží lásky?) 25% odpovědělo kladně, 75% odpovědí bylo záporných a téměř 50% mělo doplněno, citují: „*nechodím do kostela*“, „*chodím pouze na půlnoční*“, „*nevěřím*“.

Na 8. otázku (Umíš druhým vysvětlit, proč věříš v Boha – Bohu?) 70% respondentů odpovědělo ne. Ostatních 30% odpovědí bylo kladných, ale většina respondentů pouze zakroužkovala odpověď. Někteří napsali, citují: „*moje osobní rozhodnutí*“, „*Věřím, že má být (něco) někdo nad námi, někdo, kdo nad námi bdí a kdo se o nás stará*“.

9. otázku (Posmívají se Ti, nebo Tě vyřazují z kolektivu kamarádi ve škole, protože věříš v Boha, modlíš se, chodíš do kostela, na náboženství?) potvrdilo souhlasem 3,3% respondentů, 96,7% udalo, že nikoli. Protože se jedná o biskupské gymnázium, téměř nedochází mezi spolužáky k posměchu, neboť jedním z volitelných předmětů je právě výuka náboženství.

Na 10. otázku (Dokážeš se pro Boha „něčeho“ vzdát, (držet půst, odepřít si pěkný film, odepřít si „něco“ koupit) nebo pro Něho „něco“ dobrého udělat? (pomoc druhým

apod.)) uvedlo 65% respondentů: ano občas a 35% respondentů odpovědělo záporně, často s poznámkou: „*Pomáhat můžu, ale nedělám to pro Boha, ale pro lidi*“.

Na 11. otázku (Jsi věřící? Vyznáváš osobní křesťanskou spiritualitu?) jsem zaznamenala 39% kladných odpovědí a 61% záporných odpovědí.

Na 12. otázku (Čteš Bibli a přemýšlíš nad čteným textem?) odpovědělo kladně 6,3% tázaných, 62% odpovědělo záporně a 31,7% odpovědělo občas.

Na 13. otázku (Čteš jiné křesťanské knihy, noviny, časopisy? Proč Tě zajímají?) jsem zaznamenala 10% kladných odpovědí, 71,7% bylo záporných odpovědí a 18,3% dotázaných odpovědělo, že občas si přečte nějakou katolickou literaturu.

Otázku č.14 (Zajímá Tě postoj vládních představitelů k náboženským otázkám?) vyhodnotilo 23,3% tázaných nezájmem o dění ve společnosti a 76,6% respondentů se o řešení náboženských otázek ve společnosti zajímá.

Na 15. otázku (Jak vnímáš ve svém životě Boha: jako) neodpovědělo 11,7 % respondentů, 18,3% respondentů odpovědělo: a) Spravedlivého soudce, který bude soudit Tvůj život, 32% respondentů odpovědělo b): Laskavého otce, kterému můžeš důvěřovat, ale máš k němu respekt a 38% respondentů odpovědělo e) Dobrého kamaráda, kterému můžeš vše říct, jako svým vrstevníkům.

Na otázku č.16 (Zapojuješ se aktivně do života ve své farnosti?) 75% respondentů odpovědělo záporně, 10% čte čtení při bohoslužbách, 10% ministruje, 10% pomáhá ve farnosti, 11,7% přináší obětní dary a 5% zpívá v chrámovém sboru.

Na otázku č.17, která nasvědčuje pozitivním vztahům a vzájemnému přijetí v rodině odpovědělo 75% tázaných kladně, 25% tázaných záporně.

V 18. otázce uvedlo 28,3% respondentů, že slaví společně neděli v rodinném kruhu, 36,7% neslaví společně neděli v rodině a 35% občas.

Na 19. otázku odpovědělo 40% respondentů, že chodí s rodiči na procházku, 30% tázaných, že chodí s rodiči na procházku občas a 30% respondentů si nepamatuje.

Na 20. otázku (Aplikuješ křesťanské principy v každodenním životě?) odpovědělo 50% respondentů kladně a 50% respondentů záporně.

2.2.3 SROVNÁNÍ VLIVŮ VÝCHOVY PŮSOBÍCÍ NA UTVÁŘENÍ KŘESŤANSKÉHO ŽIVOTA DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH

2.2.3.1 VLIV RODINY

Z uvedené analýzy dotazníkového šetření vyplývá, že hlavní vliv výchovy je v rodině. Rodina je základní (primární) skupina, jejíž křesťanské působení buduje v dítěti základní křesťanské hodnoty pro celý jeho budoucí život.⁸⁰ Nejlepší předání poznatků je příklad rodičů. Dítě si osvojí vědomosti, dovednosti, návyky, postoje a hodnoty, které prezentuje jeho nejbližší okolí, což je v první fázi rodina.⁸¹ Příklad rodiny v základu ovlivňuje dítě. Dítě se těžko orientuje, když jej rodiče učí určitým postojům a hodnotám, ale nepraktikují je – chovají se odlišně. **Jednota v kvalitní výchově a vzorném příkladu je nenahraditelným základním vlivem působícím na dítě od jeho narození.** Vždyť základní rysy chování se utváří v jeho osobnosti do čtyř let věku. Proto má rodina i své zákony, kterými se má rodinné společenství řídit. Důležité je přikázání „*Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh*“⁸². Z toho vyplývá, že Bůh je původcem řádu v rodině. On ji chrání a dává jí své požehnání. Je to základní společenství rodičů a dětí, které nemá jinou alternativu. Kdo se snaží funkci rodiny potlačit, vzpírá se Boží vůli. Středem ideální rodiny má být důvěra k Bohu. Základem rodiny má být láska, respekt a úcta, důvěra dětí a rodičů. Nejvyšším cílem by měla být snaha o dobro bližního, ne prosazování vlastních předností. Starat se, sloužit druhému, to je ovoce skutečné lásky.⁸³ Členové rodiny nemají žít vedle sebe, ale spolu. Rodina má poskytovat bezpečí a jistotu.⁸⁴ Děti musí být dětmi bez zátěže světa dospělých. Musí mít čas ke snění, divení se. Nemohou stát neustále před rozhodnutími, která mnohdy nejsou schopny zvládnout a kterým mnohdy ani samy nerozumí.

Rodina má vždy v každé společnosti stát na prvním místě, má být základem stability společnosti. Rodina má poskytovat potřebný prostor pro dobrou výchovu, pevné hranice, má mít stanovená jasná pravidla.⁸⁵ Má být jednotným domácím společenstvím, kde se stará jeden o druhého, povzbuzuje se a navzájem se koriguje

⁸⁰ Maturkanič, P.: 5x člověk, České Budějovice: Nakladatelství Jih 2010, s. 17.

⁸¹ Mertin, V., Gillernová, I.: Psychologie pro učitelky MŠ, Praha: Portál 2003, s. 50.

⁸² Ekumenická komise: Bible, Praha: UCN 1979, s. 72. (Ex, 20,12)

⁸³ Abeln, R., Kner, A.: Co člověka dělá člověkem, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s. 18.

⁸⁴ Horák, K.: Budou z nich dobří rodiče?, Praha: SPN 1965, s. 19.

⁸⁵ Kopřiva, P. a kolektiv: Respektovat a být respektován, Kroměříž: Spirála 2008, s. 92.

(opravuje se, napravuje se). Dr. Jakob David ve své knize *Neue Aspekte der kirchlichen Ehelehre* cituje z pastorální konstituce II. Vatikánského koncilu „Církev v dnešním světě“ : „*So ist die Familie, in der verschiedene Generationen zusammenleben und sich gegenseitig helfen, um zu grosserer Weisheit zu gelangen und das Recht der einzelnen Personen mit den anderen Notwendigkeiten des sozialen Lebens zu vereinbaren, das Fundament der Gesellschaft.*“⁸⁶ Nepostradatelná je úloha matky, ale nesmíme zapomínat i na velice důležitou roli otce, který učí své děti statečnosti, odvaze, smyslu pro pravidla, umírněnosti i správnému sebevědomí. Otec ztělesňuje důležitou morální instituci, která je pro rozvoj dětí nepostradatelná. Také pro správné utváření mužské a ženské role dětí má otec nepředstavitelný význam. Otcové často svou roli v rodině zanedbávají. Velký podíl má často na této skutečnosti i množství práce, která vyžaduje pozornost otce i deset až dvanáct hodin denně. Finanční zajištění rodiny je náročné, ale otcové nesou velkou a vznešenou odpovědnost i za křesťanskou výchovu svých dětí⁸⁷. V Písmu⁸⁸ je otcům řečeno, aby předávali svým dětem a vnukům všechny záležitosti zákona. Je potřeba, aby otcové vzali odpovědnost za vedení v rodině vážně. Výchova v rodině je velice individuální záležitost a je z převážné míry ovlivněna sociálními hodnotami, zaměřením a postoji, které daná rodina upřednostňuje.

2.2.3.2 VLIV DUCHOVNÍCH A PASTORAČNÍCH ASISTENTŮ

Každé dítě je ovlivňováno nejen svou vlastní rodinou a církví, ale i okolním světem, tj. školou (jak učiteli, tak spolužáky), médii a literaturou. Na utváření křesťanské víry dětí a mládeže má vliv mnoho aspektů. Mnohdy se dítě neumí ani správně zorientovat v rozporuplnosti informací, které získává. Vystává tak otázka jaké možnosti má církev, co se týče účasti na výchově a vzdělávání vzhledem k utváření náboženské identity žáka.

Základní otázkou církve při účasti na výchově a vzdělání žáků je, jakým způsobem ukázat, že křesťanská víra se může stát zdrojem naplnění života současných lidí.⁸⁹

Jedna z nejdůležitějších úloh církve je duchovní pomoc mladým ženám a mladým rodinám, nenechat je samy sobě. Je potřebné stále více praktických rad,

⁸⁶ David, J.: *Neue Aspekte der kirchlichen Ehelehre*, Bergen-Entheim bei Frankfurt / Main: 1967, s. 119.

⁸⁷ Ekumenická komise: *Bible*, Praha: UCN 1979, s. 928. (Ef 6,4)

⁸⁸ Ekumenická komise: *Bible*, Praha: UCN 1979, s. 145. (Dt 4,9)

⁸⁹ Alberich, E., Dřimal, L.: *Katechetika*, Praha: Portál 2008, s. 120.

seminářů o výchově, seminářů o pedagogických konceptech církve. Aby kněží a asistenti citlivě doprovázeli dospívající mládež, dospělé, mladé rodiny i ostatní věřící na cestě hledání Boha. Dobrá práce s dětmi a mládeží je investice do budoucnosti. Pomoc duchovních při výchově dětí i dospělých má probíhat prostřednictvím modlitby. Je to křesťanská komunikace s Bohem. U nejmenších dětí je důležitý vzor a modlitba na úrovni dětského vývoje – prožívání. U pubescentů je to nenásilné doprovázení věřících kamarádů – vrstevníků a kněze na cestě k Bohu, u adolescentů jde spíše o předávání religionistiky. Předávat obecný pohled na víru a světová náboženství s postupným vyzdvihnutím křesťanství a jeho následným hlubokým pochopením a seznámením. U dospělých jde o upevnění základů víry. Vždy je třeba výchovu ke křesťanství budovat na základech modlitby. Modlitba znamená prostě mluvit s Bohem. Bůh zná každého člověka. Nezáleží na slovech, ale na postoji srdce, na upřímnosti. Je třeba povzbudit a udržet modlitební život. Je nezbytné mít efektivní nadšenou a neustávající modlitební strategii, abychom obstáli v babylónu dnešního světa.⁹⁰

2.2.3.3 VLIV ČETBY PÍSMÁ

Bible je jako silné světlo, které zvýrazňuje stíny našeho života. Je světlem Božího slova vztahujícím se k našim životním problémům. V Bibli poznáváme význam pro konkrétní život jednotlivce a celé společnosti, a z toho si vyvozujeme důsledky pro naše jednání. Bible ukazuje Ježíše jako světlo, jako cestu.⁹¹ „*Tu přišel oblak, zastínil je a z oblaku se ozval hlas: „ Toto jest můj milovaný Syn, toho poslouchejte.“ Když se pak rychle rozhlédli, neviděli u sebe již nikoho jiného, než Ježíše samotného.*“⁹²

Je třeba porozumět jazyku Bible, jazyku nesčetných znamení, se kterými se setkáváme na každém kroku našeho všedního života. Jsou všude kolem nás, a abychom je mohli pochopit, o co v nich jde, je nutné mít srdce dítěte- vnímavé, otevřené a plné lásky. Je důležité, aby se děti s Bibli stále seznamovaly, hledaly v ní svůj vlastní úděl.⁹³

Řada překrásných obrázkových Biblí může dětem umožnit zkušenost, že svět patří Bohu, i když zde dosud na všechny doléhá strach ze smrti.⁹⁴ Četba a krátké

⁹⁰ Singlehurst, L.: Efektivní a citlivá evangelizace, Praha: Samuel 2005, s. 92.

⁹¹ Sdružení sv. Neumanna: Rosteme ve víře, České Budějovice: Setkání 1994, s. 14.

⁹² Ekumenická komise: Bible, Praha: UCN 1979, s. 814.

⁹³ Carretto, C.: Poušť uprostřed města, Cesta 1996, s. 47.

⁹⁴ Leistová, M.: První zkušenost s Bohem, Praha: Vyšehrad 1996, s. 124.

rozjímání nad Bibli by mělo patřit ke každodennímu životu. Z provedeného výzkumu je ale patrný pravý opak.

2.2.3.4 VLIV MÉDIÍ

„Děti propadlé televizní závislosti ztrácejí zájem, citlivost pro to, co ve svém reálném životě prožívají. To co ve skutečnosti prožívají, je pro ně bezcenné, banální a hloupé, nestojí to za vyprávění, které si získá ocenění. Zatímco to, co sice neprožily, ale viděly u svých televizních hrdinů (tedy „prožily“ zástupně), je tím pravým, o čem stojí za to hovořit, čím je možno se chlubit. Tím je narušen vývoj osobnosti identity, ztrácí se smysl pro pravdu a ryzost vlastního života. Dochází tak k celé řadě nápodob a identifikací, vůči nimž jsou výchovné korekce žádoucí, ale obtížné. Tak se do mentality dětí dostává agresivita, rozjivenost, drzost a podobně.“⁹⁵

Takto působí vliv neomezeného sledování televize. V televizních programech jsou ale i pořady křesťanského zaměření, jejichž sledování pozitivně rozšíří obzor vědomostí a kladných postojů jedince. Z provedeného výzkumu vyplývá, že sledovanost televizních pořadů s křesťanskou tematikou je u studentů Biskupského gymnázia minimální. Je potřeba nechat působit tento pozitivní vliv výchovy, neboť vizuální vnímání navozuje intenzivnější prožívání a zůstává hlouběji uloženo v paměti člověka a může více oslovit než dialog.

2.2.3.5 VLIV SPOLUŽÁKŮ

Postupné uvolňování mravů a přeměna hodnot ve společnosti má neblahý dopad na výchovu dětí od nejútlejšího věku v rodině. Je vidět stále větší a prohlubující se propast mezi výchovou v křesťanských a v nekřesťanských rodinách. Protože křesťanských rodin je mnohem méně než rodin nekřesťanských, je o to více potřeba, aby se farní společenství vzájemně podporovalo, povzbuzovalo, setkávalo a formovalo svůj život v pravdách křesťanské víry. Jedině tak bude moci ustát tlaku okolní společnosti, která uctívá podstatně jiné priority. Je třeba učit děti, nebát se „být jiný“. Co si o nich myslí ostatní není důležité ve srovnání s oddaností Boží vůli. Každý, kdo se snaží žít čestným křesťanským životem, bude jiný a bude se odlišovat od ostatních.

Na rodinnou výchovu navazuje přibližně od 3 let věku školní výchova. I když je snaha školy nastavit určitá pravidla vzájemného soužití spolužáků a učitelů, je dítě ve školním kolektivu (počítám-li 8 hodin ve školním kolektivu a 8 hodin spánku

⁹⁵ Říčan, P., Pithartová, D.: Krotíme obrazovku, Praha: Portál 1995, s. 24.

denně) v průměru 37,5 % hodin za týden. To znamená, že 62,5% týdenní doby stráví dítě v prostředí rodiny. Vliv rodinné výchovy se otiskuje do dítěte tak silně, že není-li **výchova ve škole a v rodině jednotná**, dochází ke zkreslenému pohledu z řad rodičů a dětí, na školní výchovu. Do tohoto nejednotného prostředí přichází malé procento dětí, které má prezentovat jiné postoje a hodnoty, zdatelně odlišné od svých spolužáků. Nesetkají-li se tyto děti ve škole s druhým dospělým stejného vyznání – křesťanským učitelem, který by je povzbudil a jehož přítomnost by vnímaly, jsou vystaveny takovému tlaku okolí, který lze jen velice těžko ustát. Proto by výuka náboženství měla zůstat na školách (alespoň 2-3x v týdnu) a neměla by se přesouvat na fary. *„Škola je vůbec důležitým místem náboženské výuky věřících žáků, právě proto, že je místem, na němž se setkávají jak s odbornou kritikou náboženství prostřednictvím např. odborných předmětů, tak i s ateistickými či alternativními náboženskými postoji a životní praxí svých spolužáků, spolužaček a často i vyučujících“*.⁹⁶

Na výuku náboženství ve škole dochází i několik nevěřících žáků a výklad křesťanské nauky je problematičtější. Nabízí se zde ale velký prostor pro duchovního nebo katechetu, který podle svých možností může oslovit i nevěřící. V nejlepším případě bude alespoň podvědomě posilou křesťanských dětí. Tak jak v Konstituci II. Vatikánského koncilu uvedl papež Jan XXIII., je třeba vyjít „za hradby“ a nebát se zvěstovat Boží poselství všemu lidu. Aby nebyla jen církev učící, ale též naslouchající, bádající, hledající a dialogizující.

2.3. POPIS ŽIVOTA A PŮSOBÍCÍCH VLIVŮ NA DĚTI A DOSPÍVAJÍCÍ MLÁDEŽ V OBLASTI VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ V PRAVDÁCH KŘESŤANSKÉ VÍRY DANÉ FARNOSTI

2.3.1 RODINNÁ VÝCHOVA DĚTÍ K VÍŘE V BOHA

Rodiče uctívají Boha společně se svými dětmi. Je to velkým požehnáním nejenom pro rodiče a děti, ale i pro celou církev. A nejedná se jen o předávání pravd víry doma v rodině při společné modlitbě, vzájemné komunikaci - mezi sebou i s Bohem, četbě Písma, sledováním filmů s křesťanskou tematikou, společným stolováním,

⁹⁶ Muchová, L.: Budete mými svědky, Brno: Kartuziánské nakladatelství 2011, s. 114.

ale rodiny se účastní také společných shromáždění místní církve. Během nedělního dopoledne při bohoslužbě uctívají Boha spolu s ostatními věřícími společně celé rodiny. Děti jsou vedeny k vědomí, že Bůh a Jeho lid si zaslouží to nejlepší chování, že dobrým chováním ukazujeme, že si druhých a Boha vážíme a máme o něj zájem. Malé děti uctívají Boha tím, že se snaží při bohoslužbách sedět klidně.

Je patrná a velice důležitá jednota, soulad, těsné spojení dětí s rodiči i s církví. Děti jsou vychovávány svými rodiči k tomu, aby znaly Boha, Bibli, cestu spasení skrze víru v Ježíše Krista a sílu Ducha Svatého.⁹⁷ Aby této své povinnosti rodiče před Bohem dostáli, je velkým pomocníkem dobré farní společenství. Ve farním společenství pracují dvě křesťanská hnutí: Neokatechumenát pro dospělé a rodiny s dětmi a Fatimský apoštolát pro dospělé. Zde je začleněna většina rodin z místní církve. Kromě setkávání se v těchto společenstvích se děti a mládež zapojují v mnoha dalších křesťanských aktivitách.

2.3.2 NÁSTROJE NEOKATECHUMENÁTU K PŘEDÁVÁNÍ VÍRY DĚTEM

1. Ranní chvály, které se modlí rodiče společně s dětmi v neděli ráno. Součástí ranních chval je úryvek z Písma, který je důležitý pro vzájemnou komunikaci mezi otcem rodiny a dětmi. Otec klade dětem otázky, které vycházejí z úryvku Písma a týkají se jejich života ve škole, mezi kamarády, v rodině. Takto mohou děti mluvit i o problémech, které je trápí. Další součástí ranních chval jsou osobní prosby rodičů a dětí, kde se děti učí jak v modlitbě předkládat Bohu to, co mají na srdci. Tato modlitba je vždy na úrovni dětského vnímání a poznání.

2. Při eucharistii, která je v sobotu večer, jsou děti tázány po přečtení čtení a evangelia na jejich obsah. S dětmi pracuje člověk, který je ve službě dydaskala. Většinou se jedná o mladého svobodného muže. Dydaskal se táže dětí na obsah čtení a dále se je snaží navést na to, jak toto Boží slovo má význam pro jejich život. Například pokud je ve čtení slovo o Boží vůli, tak jsou děti oslovovány a dotazovány tak, aby si zapamatovaly, že pro ně je plnění Boží vůle poslušnost k rodičům. V části eucharistie, kde jsou prosby, mají nejdříve prostor děti pro své prosby. Po dobu, kdy se během eucharistie hraje na kytary a zpívají se žalmy, mohou se i děti zúčastnit tím, že hrají např. na triangl, bubínek a podobně. Nápadné rozdíly v přístupu k duchovním věcem

⁹⁷ Sdružení sv. Neumanna: Rosteme ve víře, České Budějovice: 1994, s. 16.

jsou patrné u dětí po třináctém roku života. Děti v neokatechumenátu v tomto období navštěvují katecheze a vytváří si svá vlastní společenství. Dopad světa na tyto děti není tak silný, jako na děti, které tuto formaci nemají.

Ovšem nedá se říci, že neokatechumenát je zárukou, že každé dítě zůstane u víry. Neokatechumenát je pomocí k udržení a předávání víry. Každé dítě dospívá v různě silnou osobnost, se svobodnou vůlí, která jí vede buď k životu s Bohem, nebo opačně. Neznamena to, že když dítě nemá žádnou duchovní formaci, od víry odpadne, ale to, aby si udrželo vztah s Bohem, je pro něho velice těžké. Jakákoliv duchovní formace pro udržení života s Bohem je pro dnešní mládež velice potřebná.

2.3.3 VÝUKA KŘEŠŤANSKÉ VÝCHOVY

Výuka křesťanské výchovy jednu hodinu týdně má také částečný vliv na formaci duchovního života dětí. Děti do věku dvanácti až třinácti let, které jsou v rodině vedeny k modlitbě a k návštěvě nedělní mše svaté jsou stejně citlivé k duchovním věcem jako děti z neokatechumenátu či jiných křesťanských hnutí. Hluboký rozdíl k přístupu věcí duchovních je u dětí, které docházejí na křesťanskou výchovu, protože si to přejí prarodiče (obvykle babička). Tyto děti se málo zapojují do diskuzí, týkající se mše svaté, modlitby, biblických příběhů a jiných věcí, protože neví ze svého života nic, o čem se bavíme. Děti, které totiž nemají vzor v rodině, se většinou, jakmile ukončí docházku na křesťanskou výchovu, začnou od víry vzdalovat. Tlak společnosti je tak silný a intenzivní, že mu mnoho mladých a nestabilních křesťanů podlehnou.

2.3.4 KŘEŠŤANSKÉ AKCE DĚTÍ A MLÁDEŽE

K upevnování křesťanské víry u dětí také napomáhají akce farního společenství dětí a mládeže, při kterých se prohlubují vztahy mezi dětmi a Bohem i mezi dětmi navzájem. Tyto akce se již více jak deset let každoročně opakují a získávají i účastníky z řad nevěřících dětí města.

Dětský karneval - farní společenství dětí a mládeže pod vedením jedné křesťanské maminky každoročně připravuje a pořádá dětský karneval pro děti z města v kulturním domě (účast cca 150 dětí).

Velikonoční pomlázka v krojích s poselstvím o zmrtvýchvstalém Kristu – farní společenství dětí a mládeže oblečené v blatských krojích roznáší do rodin poselství o zmrtvýchvstalém Kristu. Obdarovává rodiny zdobenými perníčky, které pečou a zdobí dvě maminky z farního společenství dospělých. Peníze, které se vyberou, jsou použity do projektu „Adopce na dálku“ pro 2 indická děvčata, která má daná farnost v adopci.

Vikariátní pouť – farní společenství dětí a mládeže se každoročně účastní a vždy po 4 letech pořádá, vikariátní dětskou poutě. Na jednotlivých stanovištích děti formou příběhů, kvízů a doplňovaček rozšiřují své křesťanské vědomosti. Nové rytmické písně napomohou příjemné atmosféře. Dotazy a zájem dětí vždy nasvědčuje o dobré, zajímavé přípravě jednotlivých akcí a témat.

Májové biblické a mariánské setkání – farní společenství dětí a dospělých se aktivně zapojuje do májových biblických setkání ve farním areálu i v zahradách několika farních rodin ke slavení mše svaté a májové pobožnosti.

Boží Tělo v krojích s průvodem městem – farní společenství dětí a mládeže oblečených v blatských krojích se aktivně účastní slavnosti Božího Těla s průvodem městem.

Zakončení a zahájení školního roku pro děti a mládež – každoročně se pořádá ve farním areálu slavnostní zakončení a zahájení školního roku s celodenním programem. Tohoto programu se vždy účastní i několik nevěřících dětí z města.

Farní tábor – farní společenství dětí a mládeže se každoročně o letních prázdninách účastní týdenního tábora, který připravuje a vede křesťanská maminka spolu s kolektivem dalších rodičů, zajišťujících hospodářský provoz tábora a s duchovním otcem. Program je zaměřen na určité křesťanské téma (cca 70 účastníků).

Adventní neděle pro děti a mládež – farní společenství dětí a mládeže se každoročně účastní čtyř adventních nedělí, kde se společně připravuje na slavnost Ježíšova narození. Příběhy jsou předávány dětem formou pedagogiky Fr. Ketta, to

znamená celistvě působit na všechny smysly dítěte. Tato metoda se dětem i mládeži velice líbí.

Víkendová setkání animátorů – tři dívky z farního společenství se v minulých letech zúčastnila animátorského kurzu v českobudějovické diecézi. Zde se naučila pracovat s dětmi a v průběhu kurzu získala nové vědomosti, zkušenosti, ale i přátele. Každoročně se účastní víkendového setkání animátorů farností.

Setkání nad Biblií- první středa v měsíci – vždy první středu v měsíci se koná ve farním sále Lekcio Divina – setkání nad Biblií, kde se setkává farní společenství dětí, mládeže i dospělých.

Pěvecký kroužek – každé pondělí většina členů farního společenství dětí a mládeže přichází do farního sálu na zkoušku pěveckého chrámového sboru.

Biblický kroužek pro začátečníky – celoročně každý čtvrtek, se setkává většina dětí a mládeže začleněných v neokatechumenátním hnutí k prohlubování křesťanské víry spolu s duchovním.

Základy křesťanské víry – k získávání a prohlubování základů křesťanské víry se setkávají děti a mládež z farního společenství vždy každý pátek odpoledne. Cílem setkávání je soustředění na modlitbu – začíná se vždy desátkem růžence. Dále se prochází jednotlivými příběhy Starého i Nového zákona. Události ze života Ježíše Krista se děti učí vnášet i do svého života, aby dokázaly poznávat Boží znamení. Pro lepší zapamatování si probraná témata upevňují formou různých soutěží.

Fatimský apoštolát - farní společenství dospělých se setkává každý čtvrtek k modlitbě rozjímavého růžence. Toto setkávání navštěvují i některé děti z farnosti, ale ne pravidelně.

Mimo těchto akcí, které jsou pořádány přímo pro farní děti a mládež, se koná ještě několik křesťanských akcí v průběhu roku, kde děti a mládež pomáhají s provozním zajištěním.

ZÁVĚR

Při studiu odborné literatury o jednotlivých vývojových etapách jsem si potvrdila, jak nesmírně důležitá je citlivost pedagoga k dětem a dospívajícím. Jak moc záleží na individuálním přístupu a dobré motivaci. Velice zajímavé bylo sledovat dějinný vývoj výchovy v duchu křesťanských tradic a následné násilné potlačování křesťanské výchovy. Současná výchova v naší společnosti je velice rozporuplná.

Při svém výzkumu jsem dospěla k názoru, že získání základů křesťanské víry a utváření křesťanského života je velice náročné a vyžaduje speciální individuální přístup ke každému jednotlivému dítěti a dospívajícímu. Z orientačních vědomostních testů křesťanských znalostí vyplývá povrchnost a neucelenost získaných vědomostí a také poměrně velký nezájem o danou problematiku, zjištěný při vyhodnocování výsledků výzkumného souboru, který tvořili respondenti z Biskupského gymnázia. Analýzou anonymního dotazníkového šetření, které je k respondentům nenásilné a odkryje jejich různé postoje, bylo zajímavé zjištění, co vše respondenti v dotaznících uvedli včetně nakreslených obrázků. Dospěla jsem k názoru, že rodinné prostředí je základem pro všestranný rozvoj dítěte, tedy i pro získání základů křesťanské víry a hlubšího vztahu k Bohu. Důležité je, aby rodina byla stále dobrým vzorem bez násilného přesvědčování dospívajícího. Nesmírně důležitý je způsob, jakým dokáží rodiče svým potomkům ukázat, jak vytrvat v lásce k Bohu, druhým lidem, světu a přírodě, sobě samým i přes nepřízeň a nepochopení vnějšího okolí. V období dospívání na přechodné období vliv rodiny slábne a hrozí nebezpečí odklonu od víry. Pro toto období je velice dobrá osobní křesťanská spiritualita, a zapojení se v křesťanském společenství mládeže.

Důležitým průvodcem pro dospívající na jejich cestě k dospělosti je dobrý schopný duchovní, který je pro dospívajícího křesťana oporou. Mnohé aktivity mladých křesťanských společenství v čele s duchovním, prohlubují křesťanskou víru a dotvářejí plnohodnotný křesťanský život mladého člověka. Velmi pozitivní v tomto období je věřící kamarád – kamarádka, který doprovází dospívajícího na jeho cestě k dospělosti.

Dotazníkové šetření i křesťanský vědomostní test byly dosti náročné pro posuzování vzhledem k poměrně velkému rozsahu otázek. Přesto byla tato má práce i její výsledky velice zajímavé.

Výzkum mé diplomové práce mne zaujal pro svou aktuálnost, zaměřenou na utváření a udržení křesťanské víry dětí a mládeže v současné společnosti, kde dochází k trvalému a současnému procesu: vznikání – rozkvětu - zanikání církve.⁹⁸

Velkým přínosem pro mé prohloubení vědomostí byla velice zajímavá literatura, týkající se předávání křesťanské víry dětem. Práce mne obohatila o další zkušenosti a inspiraci.

⁹⁸ Markus, F.: Modus moriendi der Kirche, Diakonia, 1977 s.237.

LITERATURA ODBORNÝCH TEXTŮ

- Abeln, R., Kner, A.: Co člověka dělá člověkem, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1994. ISBN 80-85527-62-6.
- Alberich, E., Dřímál, L.: Katechetika, Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-7367-328-6.
- Aristoteles: Politika, Praha: 1939. ISBN nevedeno.
- Augustinus, A.: Vyznání 5.vyd., Praha: Kalich,2006. ISBN 80-8017-027-1.
- Campbell, R.: Hledám svou cestu, Praha: Návrat 1993. ISBN 80-85495-22-8.
- Campbell, R.: Potřebuji tvou lásku, Praha: Návrat 1992. ISBN 80-85495-11-2.
- Carretto, C.: Poušť uprostřed města, Cesta 1996, ISBN 80-86319-53-5
- Čapková, D.: Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, Praha: SPN 1968.
ISBN nevedeno.
- David, J.: Neue Aspekte der kirchlichen Ehelehre, Bergen-Entheim bei Frankfurt / Main: 1967.
- Dokládál, P.: Cesta s Bohem, Koclířov u Svitav: Fatimský apoštolát.
ISBN nevedeno.
- Ekumenická komise: Bible, Praha: UCN 1979. ISBN nevedeno.
- Halas, František X., Halasová, D. : Jeruzalémská Bible, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2009. ISBN nevedeno.
- Havelka, E.: Husitské katechismy, Praha: 1938. ISBN nevedeno.
- Horák, K.: Budou z nich dobří rodiče?, Praha: SPN 1965. ISBN nevedeno.
- Kádler, O.: Dějiny pedagogiky I ., Praha: 1923. ISBN neveden.
- Komenský, J. A.: Informatorium školy mateřské, upravil Tichý, F. R.,
Praha: 1952. ISBN neveden.
- Komenský, J. A.: Veškerých spisů J. A. Komenského, upravil Novák, J.,
Brno: 1910.ISBN neveden.
- Komenský, J. A.: Vševýchova, překlad Hendrich, J., Praha: 1948. ISBN neveden.
- Král, V. a kolektiv: Malý encyklopedický slovník A-Ž, Praha: Academia 1972.
ISBN neveden.
- Kuric, J. a kolektiv: Ontogenetická Psychologie, Praha: SPN 1986. ISBN neveden.
- Langmeier, J., Krejčířová, D.: Vývojová psychologie, Praha: Grada 1998.
ISBN 80-7169-195-X

- Lehocký, D.: Kniha o moudrém a křesťanském vychování dítek, Prešpurk: 1789.
ISBN neuveden.
- Leistová, M.: První zkušenost s Bohem, Praha: Vyšehrad 1996. ISBN 80-70210177-6.
- Listina základních práv a svobod, Hlava 2., Oddíl 1., čl. 15, odst. 1. ISBN neuveden.
- Luther, M.: Lutherův odkaz přeložili Popelář, B. a Řičan, R., Praha: 1935.
ISBN neuveden.
- Malý, R.: Církevní dějiny, Praha: 2001. ISBN 80-7266-083-7.
- Markus, F.: Modus moriendi der Kirche. Diakonia, 1977.
- Matějček, Z.: Co, kdy a jak ve výchově dětí, Praha: Portál 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- Matějček, Z.: Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte, Praha: Grada 2005.
ISBN 80-247-0870-1
- Maturkanič, P.: 5x člověk, České Budějovice: Nakladatelství Jih 2010.
ISBN 978-80-86266-36-7.
- Mertin, V., Gillernová, I.: Psychologie pro učitelky MŠ, Praha: Portál 2003.
ISBN 80-7178-799-X
- Montessori, M.: Tajuplné dětství, Praha: SPS 1998. ISBN 80-86-189-00-7.
- Muchová, L.: Budete mými svědky, Brno: Kartuziánské nakladatelství 2011.
ISBN 978-80-86953-82-3.
- Platón: Ústava, Praha: 1921. ISBN neuveden.
- Platón: Zákony I, II překlad Sládek, V., Praha: 1926. ISBN neuveden.
- Posel z Budče, časopis pro učitele, vychovatele a vůbec přátele mládeže, Praha: 1848.
ISBN neuveden
- Postman, N.: Ubavit se k smrti, Praha: Mladá Fronta 1999. ISBN 80-204-0747-2.
- Ptáček, V.: Oldřich Zwingli o výchově mládeže, Pedagogické rozhledy IV.
ISBN neuveden.
- Reformace, on-line, dostupné na: <http://www.reformace.cz/zod/detske-idoly-cislo-30>
- Řičan, P., Pithartová, D.: Krotíme obrazovku, Praha: Portál 1995. ISBN 80-7178-084-7
- Singlehurst, L.: Efektivní a citlivá evangelizace, Praha: Samuel 2005.
ISBN 80-86849-10-4.
- Somr, M.: Úvod do metodologie a metod výzkumu, České Budějovice 2006.
- Tillmann, K.: Jak dnes mluvit v rodině o Bohu, Praha: Pastorační středisko
při AP 1995. ISBN neuveden

Vágnerová, M.: Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogiku předškolního věku, 1. vyd. Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-213-5.

Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Wikipedie online, dostupné na:

http://cs.wikipedia.org/wiki/K%C5%99es%C5%A5ansk%C3%A1_v%C3%ADra

Komunismus: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Komunismus>

Výchova: <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchova>

PŘÍLOHY

DOTAZNÍK

Dotazník na téma: Zjištění vlivů výchovy působících na utváření základů křesťanského života u předškolních dětí a dospívající mládeže.

Dobrý den, jmenuji se Miroslava Bůžková a jsem studentkou Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. V rámci své diplomové práce, ve které se zabývám výzkumem působení vlivů výchovy na utváření křesťanského života předškolních dětí a dospívající mládeže, bych chtěla zjistit, do jaké míry tyto vlivy zakládají a upevňují vztah člověka k Bohu. Součástí výzkumu je tento dotazník. Dotazník je anonymní a zjištěné informace použiji pouze pro studijní účely. Dotazník se vyplňuje velice jednoduše, stačí zakroužkovat nebo podtrhnout Vámi vybrané odpovědi z nabídky, popřípadě krátce doplnit otevřené otázky. Prosím o pravdivé posouzení skutečnosti, abych mohla ve své diplomové práci podat spolehlivé a podložené informace. Pokud se rozhodnete vyplnit můj dotazník, chci Vám předem velice poděkovat za spolupráci.

1. Kdo je tím prvním, kdo Ti řekl „něco“ o Bohu?
 - a) Rodiče
 - b) Prarodiče
 - c) Kamarádi
 - d) Kněz (při náhodné návštěvě kostela ze zvědavosti, o půlnoční apod.)
 - e) Ve škole učitel – učitel náboženství
 - f) Televize

2. Ovlivnily tyto informace Tvůj vztah k Bohu?
 - a) Ano
 - b) Ne

3. Pokud jsi na předchozí otázku odpověděl „ano“, jakým způsobem Tě ovlivnily?
 - a) Vyptával jsi se blíže rodičů, kamarádů
 - b) Začal jsi chodit s kamarády:
- na náboženství

- na setkávání mladých s duchovním
 - na mši svatou
- c) Hledal jsi další informace na internetu nebo v jiných médiích
- d) Navštěvuješ mši svatou s rodiči, prarodiči
- Občas
 - Pravidelně
4. Chodíš/chodil jsi na hodiny náboženství a jak Tě oslovily v Tvém mravním jednání?
- a) Ano / krátce popiš/
 - b) Ne
5. Vadí Ti, že musíš jít do kostela, na náboženství, farní akci, když v televizi dávají zajímavý film, pořad nebo když si nemůžeš hrát s kamarády, nebo nemůžeš na trénink?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Někdy
6. Sleduješ křesťanské televizní nebo rozhlasové pořady? Jakým způsobem Tě ovlivňují?
- a) Ano / krátce popiš/
 - b) Ne
 - c) Někdy
7. Chodíš do kostela ze setrvačnosti, popřípadě kvůli rodičům, příteli/přítelkyni, protože Tě nezajímá hlubší poznání Boží lásky?
- a) Ano
 - b) Ne
8. Umíš druhým vysvětlit, proč věříš v Boha - Bohu?
- a) Ano / krátce popiš/
 - b) Ne

9. Posmívají se Ti, nebo Tě vyřazují z kolektivu kamarádi ve škole, protože věříš v Boha, modlíš se, chodíš do kostela, na náboženství?
- a) Ano
 - b) Ne
10. Dokážeš se pro Boha „něčeho“ vzdát, (držet půst, odepřít si pěkný film, odepřít si „něco“ koupit) nebo pro Něho „něco“ dobrého udělat? (pomoc druhým apod.)
- a) Ano často
 - b) Ano občas
 - c) Ne
11. Jsi věřící? Vyznáváš osobní křesťanskou spiritualitu?
- a) Ano - jakou
 - b) Ne
12. Čteš Bibli a přemýšlíš nad čteným textem?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Občas
13. Čteš jiné křesťanské knihy, noviny, časopisy?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Občas
14. Zajímá Tě postoj vládních představitelů k náboženským otázkám?
- a) Ne
 - b) Ano – z důvodu etického rozhodnutí
 - Potraty
 - Eutanázie
 - Restituce církevního majetku
 - Státní návštěvy církevních představitelů

15. Jak vnímáš ve svém životě Boha: jako
- a) Spravedlivého soudce, který bude soudit Tvůj život
 - b) Laskavého otce, kterému můžeš důvěřovat, ale máš k němu respekt
 - c) Přísného otce, kterého uznáváš, ale máš z něho strach
 - d) Dokonalou lásku, která za každé situace čeká na Tvé svobodné „ano“
 - e) Dobrého kamaráda, kterému můžeš vše říct, jako svým vrstevníkům
16. Zapojuješ se aktivně do života ve své farnosti?
- a) Ne
 - b) Čteš čtení při bohoslužbách
 - c) Ministruješ
 - d) Pomáháš při akcích ve farnosti
 - e) Přinášíš obětní dary
 - f) Zpíváš v chrámovém sboru
17. Říkají Ti i dnes rodiče, že Tě mají rádi
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Občas
18. Slavíte neděli jako den zasvěcený Bohu v rodinném kruhu?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Občas
19. Kdy jsi byl naposledy s rodiči na procházce, v kině nebo divadle?
- a) Do měsíce
 - b) Do půl roku
 - c) Nepamatuji se
20. Aplikuješ křesťanské principy v každodenním životě?
- a) Ano, snažím se
 - b) Ne

21. Kolik Ti je let?

a) Předškolní dítě

b) Žák 1. třídy základní školy

c) Žák 6. - 9. třídy základní školy / nižší stupeň biskupského gymnázia/

d) Student střední školy / vyšší stupeň biskupského gymnázia/

ABSTRAKT

BŮŽKOVÁ, M. *Srovnání vlivů výchovy působících na předškolní děti a dospívající mládež k získání základů křesťanské víry a utváření jejich křesťanského života*. České Budějovice 2012. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Z. Svobodová.

Klíčová slova : křesťanská víra, křesťanská výchova, srovnání výchovných vlivů, vliv rodinné výchovy, vliv kněze, vliv médií, vliv spolužáků, neokatechumenátní formace dětí

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit a porovnat hlavní vlivy výchovy působící na předškolní děti a dospívající mládež k získání základů křesťanské víry a utváření jejich křesťanského života. Jak ovlivňuje rodina, kamarádi, kněz, křesťanské televizní pořady, četba křesťanské literatury, pomoc ve farnosti, získání základů křesťanské víry u malých dětí a dospívající mládeže. Má-li formování křesťanského života od narození dítěte stabilnější a trvalejší zkušenosti s Bohem než v období dospívání.

K dosažení cílů mé diplomové práce jsem použila metodu testování, metodu pozorování života křesťanských dětí a mládeže v dané farnosti, metodu dotazníkového šetření.

Výsledkem mého výzkumu bylo zjištění, že někteří dospívající mají zájem seznámit se se základy křesťanské víry, ale toto seznámení nevytváří hluboké vztahy k víře a Bohu. Jen u nepatrného množství dospívající mládeže má toto pozdější seznámení vliv na utváření jejich dalšího křesťanského života. Proti tomu získávání základů křesťanské víry od narození dítěte má svá úskalí. Křesťanská víra získávaná od narození dítěte často naráží na neporozumění nevěřících spolužáků ve škole a později na neporozumění nevěřícího přítele – přítelkyně, kamaráda – kamarádky. Pro udržení víry v období dospívání jsou velmi důležité hodnoty, postoje a vzory, které rodina upřednostňuje, které ukazují směr jejího zaměření.

ABSTRACT

OF THE THESES “THE ASSESMENT OF THE INLUENCES OF THE EDUCATION ON THE PRESCHOOL CHILDREN AND TEEN-AGERS FOR THE ACQUIRING OF THE BASIS OF CHRISTIAN FAITH AND THE FORMATION OF THEIR CHRISTIAN LIFE”

Key words: Christian faith, Christian education, the comparison of education impacts, the influence of family upbringing, the influence of a priest, the influence of media, the influence of classmates, neocatechumenal formation of children.

The aim of the presented theses is to discover and to compare the impacts of the education on the children in the preschool care and on the schoolchildren (teen-agers) as far as the acquiring of the basis of the Christianity as a religion and the formation of their life as Christians. In principle the corn of the theses lies in the assessment of the influence of different factors (as the family, friends, priest, Christian broadcasting, literature, participation of the parish activities) on the Christian faith of children and young people. In other words, whether the formation of the Christian life gained through the family (from birth up) has a more stabile and permanent experiences with God than the faith acquired at a later stage of growing up.

The methods of testing, of questionnaire survey and the method of monitoring the behaviour of children and young people were used in the theses.

The outcome of my research was the finding, that even if some adolescents have an interest in the matters of faith and God, this meeting with the religion does not form deep relationships to the faith as such and to the God. Only by a slight number of the young people has such a late cognition an influence on the formation of their future Christian life. By contrast, the acquiring of the Christian faith from the childhood on has other difficulties. The Christian faith of children faces the misunderstanding of classmates and later on of an atheist partner. Fort the maintenance of the faith of the adolescents the factors like family values, stand-points and patterns are of special importance.